

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI ÉS INFORMATIKAI KAR
GAZDASÁG-ÉS TÁRSADALOMFÖLDRAJZ TANSZÉK

**A szuburbanizáció térbeli és időbeli folyamatai Szeged
környékén statisztikai mutatók alapján**

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

Készítette:
Jakus Imre
Geográfus MSc szakos hallgató

Témavezető:
Dr. Bajmócy Péter
egyetemi docens

Szeged
2022

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. A szuburbanizáció értelmezései	4
3. A szuburbanizáció megjelenése és trendjei Magyarországon.....	8
4. A szuburbanizáció motivációi	14
5. A Szeged környéki szuburbanizációs folyamatok vizsgálata	17
5.1. A vizsgált terület lehatárolása.....	17
5.2. Adatbázis, alkalmazott módszerek	18
6. A Szeged környéki települések népességszám változása és befolyásoló tényezői	21
6.1. Népességszám változása.....	21
6.2. Vándorlási egyenleg rátája	26
6.3. Természetes szaporodás rátája.....	31
7. A Szeged környéki települések lakásállomány változása	35
8. A Szeged környéki települések közlekedésföldrajzi helyzete.....	37
8.1. Fontosabb közutak, vasútvonalak.....	37
8.2. Ingázás	39
8.3. Egyéni közlekedés	40
8.4. Közösségi közlekedés.....	42
9. Összegzés	45
10. Irodalomjegyzék.....	47
11. Ábrák, táblázatok jegyzéke	50
11.1. Ábrák jegyzéke	50
11.2. Táblázatok jegyzéke	50
12. Mellékletek.....	51

1. Bevezetés

A szuburbanizáció az elmúlt időszakok egyik legmeghatározóbb társadalmi térfolyamata hazánkban, Budapest és a vidéki nagyvárosok viszonylatában egyaránt (BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012). Az átfogó urbanizációs folyamat e szakaszának megjelenésével, a népességnövekedés, valamint a beruházások súlypontja a központi városokból az azt övező elővárosokba helyeződik át. Ennek hatására pedig a városkörnyékek társadalmi-gazdasági, valamint műszaki-fizikai képe, térszerkezete is jelentősen átalakul (TÍMÁR J. 1993), emellett a folyamat egy adott település fejlődését is nagymértékben meghatározhatja (BAJMÓCY P. 2003b).

A témához kapcsolódó, korábbi kutatásokon alapuló szakirodalmi források számos oldalról közelítik meg a témát. Többek között találhatunk olyanokat, amelyek átfogó jelleggel, a szuburbanizációhoz kapcsolódó főbb elméleteket, megközelítéseket összegzik (TÍMÁR J. 1999; KOCSIS J. B. 2000), míg mások csak a folyamat egy-egy aspektusára, például társadalmi (CSANÁDI G. – CSIZMADY A. 2002), gazdasági (KOÓS B. 2007), vagy éppen közlekedési (HARDI T. – NÁRAI M. 2005; BAJMÓCY P. – SZEBÉNYI A. 2007.) vonatkozásaira fókuszálnak. Továbbá, a korábbi szakirodalmi források területi léptékük tekintetében is rendkívül eltérőek. Például született az ország vidéki (budapesti agglomeráción kívüli) térségeit átfogó kutatás (BAJMÓCY P. 2003b), illetve olyanok is, amelyek meghatározóbb részben a főváros környékének folyamataira koncentrálnak (DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999; SCHUMANN J. 2013, 2015a). Emellett olyan kutatásokat, tanulmányokat is találhatunk, amelyek egy nagyobb területre, például az Alföldre (TÍMÁR J. 1993; BAJMÓCY P. 2003a), vagy egy-egy régióközpont, például Győr (HARDI T. 2002), Pécs (BAJMÓCY P. 1999; SZEBÉNYI A. 2016), Szeged (BAJMÓCY P. 2000), valamint Miskolc (KRISTÓF A. 2018) környékére, illetve megyeszékhelyre (BÁCSKAINÉ PRISTYÁK E. – KÓKAI S. 2012), megyei jogú városra (JANKÓ F. 2004), vagy éppen egy-egy konkrét városkörnyéki településre fókuszálnak (MAKRA ZS. 2012; VIKOR Z. A. – KIS K. 2018). A szuburbanizációhoz kapcsolódó szakirodalom tehát több szempontból is sokszínűnek mondható, ezek áttanulmányozása pedig megfelelő rálátást biztosít a folyamatra, illetve annak egyes jellegzetességeire.

Jelen vizsgálat is egy vidéki nagyváros, Szeged környékére koncentrálna, ahol az 1980-as években szintén megjelent a szuburbanizációs folyamat, a városi lakosok egyre szélesebb köre települt a környéki településekre (TÍMÁR J. 1993). A dolgozat elsődleges célja, hogy a kiválasztott statisztikai mutatók alapján általános helyzetképet adjon a Szeged körüli szuburbanizációs folyamatokról. Mindezt összehasonlítva az országos tendenciákkal, valamint különbséget téve az egyes települések trendjei között is, az elemzések során külön kiemelve azokat a városkörnyéki településeket, ahol az általunk vizsgált térfolyamatnak meghatározó szerepe volt az elmúlt időszakokban. A vizsgálat összesen egy 30 éves (1990 és 2020 közötti) időintervallumot ölel fel, tehát a korábbi időszakok mellett a közelmúltbeli tendenciákra, illetve a jelenleg is zajló folyamatokra egyaránt kiterjed. Mindezt pedig elsősorban azért érdemes külön kihangsúlyozni, mert a korábbi kutatásokban, szakirodalmi forrásokban összességében kevesebbet olvashatunk a 2010 utáni tendenciákról. Ez okból kifolyólag jelen dolgozat másik, konkrétabb célkitűzése, hogy a megfelelő statisztikai adatok birtokában feltárja a legutóbbi évtizedre jellemző folyamatokat, amelyek megfelelően kiegészíthetik a korábbi periódusokra vonatkozó ismereteket, illetve új kutatási eredménnyel is szolgálhatnak, különösképpen a Szeged környéki szuburbanizációra vonatkozóan.

2. A szuburbanizáció értelmezései

A szuburbanizáció kutatása az Egyesült Államokban, illetve Nyugat-Európában tekint vissza a legnagyobb múltra, ezért a hazai szakirodalomban szereplő definíciók többsége is az innen származó meghatározásokból eredeztethető. A folyamat eltérő időben jelent meg és különböző jellemzőkkel bírt az egyes területeken (BAJMÓCY P. 2003b). Továbbá, több tudományterület kutatói, a földrajzosok mellett például építészek, városszociológusok is foglalkoztak a témával, akik más-más oldalakról közelítették meg a folyamatot (KOCSIS J. B. 2000). Ezekből adódóan sokféle definícióval, szemlélettel találkozhatunk a szakirodalomban a szuburbanizációt illetően. Az alábbi fejezet legfőbb célja, hogy röviden bemutassa a különböző meghatározásokat, illetve néhány esetben kapcsolódásukat is az általunk végzett kutatáshoz.

Összességében elmondható, hogy a szuburbanizációs elméletek a téma megközelítését illetően két fő csoportra oszlanak (BAJMÓCY P. 2003b). Ezek közül az egyik, amikor a szuburbanizációt, mint elővárosokat létrehozó folyamatot értelmezik. Az e csoporton belüli megközelítések közös jellemzője, hogy az elővárosok, más néven szuburbiák (= városközeli területek, települések) fogalmának meghatározásából indulnak ki, ahol a térfolyamat végbement. TÍMÁR J. (1999) gyűjtése alapján, ide tartoznak a fekvésen alapuló, valamint a statisztikai szemléletű definíciók, továbbá a műszaki alapú (településtervezési, építészeti karakterisztikus jegyek alapján), a szociálpszichológiai (itt élők sajátos életmódja alapján), valamint a humánökológiai (elővárosok funkciói alapján) megközelítések. Az említettek közül az első kettő bír nagyobb jelentőséggel a dolgozatunk szempontjából, így ezek kerülnek kicsivel bővebben bemutatásra a fejezet keretein belül.

A fekvésen alapuló definíciók szerint a szuburbia az adott központi város közigazgatási határán kívül eső, de azzal közvetlen szomszédos, vagy ahhoz közel (pl. az „ingázási határon belül” vagy az agglomerációban) elhelyezkedő település (TÍMÁR J. 1999). Ebből adódóan az említett meghatározás kizártnak tartja, hogy a szuburbanizáció térfolyamata a városhatárokon belül is megjelenjen (BAJMÓCY P. 2003b). A dolgozat szempontjából ez a meghatározás részben helytálló lehet, mivel a mintaterület lehatárolásakor (erről bővebben Mintaterület című fejezetben lesz szó), Szeged közigazgatási határain kívül, de ahhoz kivétel nélkül viszonylag közel található települések lettek figyelembe véve. Ugyanakkor nem lehet elvitatni annak tényét, hogy Magyarországon a közigazgatási városhatárokon belül is, a központi belterületről beépítés tekintetében, fizikailag elkülönülő egyéb belterületeken, valamint külterületeken is népességnövekedés volt megfigyelhető a térfolyamathoz kapcsolódóan (TÍMÁR J. 1993; BAJMÓCY P. 2003b, 2014; BÁCSKAINÉ PRISTYÁK E. – KÓKAI S. 2012). Ez főként a vidéki, alföldi városok környékén volt jelentős. Egy korábbi kutatás alapján, a szuburbanizációból adódó népességnövekedés mindössze 45%-a jelentkezik a városkörnyéki települések központi belterületein a vidéki városok esetében, míg Budapest esetében ez az arány 80% volt (BAJMÓCY P. 2014). Az egyes szakirodalmak konkrét településrészeket is megemlítenek ehhez kapcsolódóan, mint például a Szeged egyéb belterületei közé sorolt Subasát (BAJMÓCY P. 2003b), vagy Kecskemét esetében Katonatelepet (TÍMÁR J. 1993).

A statisztikai szemléletű definíciók számszerű statisztikai mutatók (pl.: ingázók aránya, népességszám és annak változásai, egyéb demográfiai mutatók) értékei alapján próbálják lehatárolni a folyamatban érintett elővárosok körét, esetenként konkrét határértéket is hozzárendelve ezekhez, amely lehetővé tesz egyfajta objektív meghatározást (TÍMÁR J. 1999). Alapvetően az efféle megközelítés hasonló lehet az általunk végzett kutatás módszertanához, azonban a konkrét határértékek alapján történő

lehatárolás alkalmazhatósága esetünkben (és általánosságban véve számos más esetben is) kérdéseket vethet fel. Mindez elsősorban a folyamat területi különbségeiből adódik, vagyis abból, hogy a szuburbanizáció az egyes területeken a településhálózati, gazdasági, társadalmi jellemzők függvényében eltérő intenzitással megy végbe, különböző sajátosságokkal rendelkezik. Ebből következően, egy adott terület esetében működőképes, statisztikai mutató értéke alapján történő lehatárolás nem feltétlen alkalmazható eredményesen más területekre vonatkozóan is. Például találhatunk olyan definíciót, amely szerint csak a 6000 fő feletti népességszámmal rendelkező települések tekinthetők elővárosoknak (TÍMÁR J. 1999). Amennyiben ezt Szeged környékére alkalmaznánk mindössze 2 darab olyan települést találnánk, amelyek megfelelnek ennek a kritériumnak (Sándorfalva és Mórahalom) a legutóbbi (2022. január 1-i, KSH Helységnévtár) adatok alapján, ezzel pedig túlságosan is leszűkítenénk a folyamatban érintett városkörnyéki települések körét.

Az elméletek másik nagyobb csoportját olyan megközelítések alkotják, amelyek a szuburbanizációt, a tágabb értelemben vett urbanizáció részeként, decentralizációs és centralizációs folyamatként értelmezik. Az előzőekkel ellentétben ezek az elméletek tehát magára a térfolyamatra irányulnak, nem pedig annak „végtermékét”, az elővárost kívánják meghatározni (TÍMÁR J. 1999). Ide tartozik például az úgynevezett „Városfejlődés szakaszai modell”, amely összesen 4 darab urbanizációs fejlődési ciklust határoz meg (urbanizáció, szuburbanizáció, dezurbanizáció, reurbanizáció), az adott városrégió belüli, különböző elhelyezkedésű területek (magterület, peremvidék, agglomeráció, szuburbia) népességszámváltozási tendenciái alapján. Az említett modell szerint a szuburbanizáció a „funkcionális városrégiók” népesség növekedésének a második szakasza, amikor a gyarapodás súlypontja a központi magterületekről az azt körülvevő településgyűrűbe helyeződik át (BAJMÓCY P. 2003b). Ehhez hasonló, az úgynevezett „Négyfázisos modell” is, amely ugyanezekből szakaszokból épül fel, azonban inkább ökológiai megközelítésben, a korábbi értelmezés szerint meghatározott, városrégió belüli területek funkcióinak változásaival mutatja be az egyes ciklusokat. Eszerint a szuburbanizáció elterjedését két tényező tette lehetővé. A gazdasági-termelési szerkezet átalakulása, valamint a közlekedés fejlődése. Egyrészt a könnyűipar és a szolgáltatások szerepének növekedésével (és a nehézipar súlyának csökkenésével) már nem mutatkozik jelentősebb igény a munkaerő tömeges koncentrációjára, másrészt pedig a tömeg-, illetve az egyéni közlekedés elterjedése lehetővé tette a munkahely és a lakóhely térbeli elkülönülését. Ezek következtében a lakosság (elsősorban a középosztálybeliek) kiáramlik a városok környékére, a város centrumában dolgozó munkavállalók körében pedig általánossá válik az ingázás. Továbbá a „Négyfázisos modell” említést tesz a szuburbanizációs folyamat részeként, a munkahelyek fokozatos kiáramlásáról is, amely időben megkésve követi a lakosok kitelepülését (KOC SIS J. B. 2000).

Az urbanizációs fejlődési szakaszok között a valóságban azonban nincs éles határ, az átmenetek során több ciklus bizonyos tulajdonságai is felfedezhetők (BAJMÓCY P. 2003b). Ebből adódóan az egyes szakaszokon belül is elkülöníthetünk további szakaszokat a folyamatok intenzitásától függően. Ennek megfelelően a szuburbanizációs perióduson belül három fő szakaszt (kezdődő, tömeges, valamint hanyatló szuburbanizáció) különíthetünk el, a különböző helyzetű területek (központi város, elővárosok és az ezeken kívüli rurális területek) közötti, egymáshoz viszonyított népességszám változások, illetve az épített környezetbe történő beruházások, valamint az áramlási irányok alapján. A kezdődő szuburbanizációban a népesség (és tevékenységek) legfőbb áramlási iránya még a központi városokba irányul, azonban mozaikszerűen, egy-egy városkörnyéki település esetében már megfigyelhető a központi városokból történő

kitelepülés. Ekkor tehát még nem beszélhetünk összefüggő elővárosi gyűrűről, az majd csak a folyamat fokozódásával, elterjedésével alakul ki, a tömeges szuburbanizáció szakaszában, amikor a városi népesség és a beruházások relative egyre nagyobb mértékben koncentrálnak a városkörnyéki településekre, főként a tényleges kiáramlás révén (TÍMÁR J. 1999). Bizonyos idő után mindez alább hagy, ami a hanyatló szuburbanizáció időszakának kezdetét jelenti. Ezt követően azonban a szakirodalmi források alapján nem egyértelmű, hogy hova kerül a növekedés, az áramlások súlypontja. Megkülönböztethetünk olyan „forgatókönyveket”, miszerint a dezurbanizáció felerősödésével a súlypont a városrégió kívüli, rurális területekre kerül. Ezzel valamelyest ellentétes felvetés, amely szerint a dzsentifikáció megjelenésével a városközpont vonzó hatása ismét érvényesül, ennek következtében pedig a népességnövekedés, illetve a beruházások ismét egyre nagyobb részben a magterületre koncentrálnak (reurbanizáció). Esetleg a szuburbanizációs, a dezurbanizációs és a reurbanizációs folyamatok összemosódnak és kisebb léptékben ugyan, de egyszerre határozzák meg egy adott régió népességszám változási trendjeit (BAJMÓCY P. 2003b).

Szintén a másodikként említett, nagyobb elméletei csoportba sorolható, az a fentiektől némileg eltérő, több nézőpontot összegző meghatározás, amely a szuburbanizációt, a városi népesség és tevékenységek decentralizációjaként értelmezi, mindezt a korábbiakhoz hasonló módon, az átfogó urbanizációs folyamat részeként. Ezen megfogalmazáshoz a BAJMÓCY P. (2003b) által (TÍMÁR J. [1999] nyomán) módosított definíciót veszem alapul. Miszerint a szuburbanizáció: „Decentralizáció abban az értelemben, hogy a népesség, a termelő és nem termelő tevékenységek egy része, a tőke, a beruházások a városi központok helyett inkább a környéki településekre koncentrálnak. Ugyanakkor decentralizáció abban az értelemben is, hogy a népesség és/vagy tevékenységeinek (termelés, szolgáltatások igénybevétele, rekreációs tevékenység) egy része ténylegesen ki is települ a városból annak közvetlen környékére. A tevékenységek kitelepülésen nem a telephelyek, hanem az általuk nyújtott szolgáltatások (vásárlás, ipari termelési érték, eltöltött szabadidő mennyisége) mozgását értjük. Ez a folyamat csak a városi téren belül tekinthető decentralizációnak, egy nagyobb régió, vagy az egész ország vonatkozásában az urbanizációhoz hasonlóan továbbra is centralizációról, koncentrációról beszélhetünk” (BAJMÓCY P. 2003b 12. oldal). A dolgozat szempontjából ezt a meghatározást tekintjük általánosan elfogadottnak, ez alapján tehát konkrétan a Szeged környéki szuburbanizációs folyamatok a városi népesség és tevékenységek decentralizációjaként értelmezhetők.

Noha jelen dolgozat leginkább a lakossági szuburbanizációra koncentrált, a fejezet keretein belül mégis érdemes lehet megemlíteni a folyamat más aspektusait is. Ahogyan azt már az előző meghatározások is sugallták, az elővárosokba település nem csak a városi lakosságot, hanem további urbánus tevékenységeket, ebből adódóan pedig a „munkahelyeket” is érinti, amelyek a szuburbanizáció elterjedésével, az elővárosokba irányuló beruházások és tőkebefektetések révén egyre nagyobb mértékben érintettek a folyamatban. Ezáltal egyre több gazdasági tevékenység, szolgáltatás, rekreációs funkció jelenik meg az elővárosokban (TÍMÁR J. – VÁRADIM. 2000). Az egyes tevékenységek, ágazatok kitelepülése általában nem egyszerre következik be, valamint időben valamivel megkésve követik a lakosságot. Ez alapján, a lakóhelyi szuburbanizáción túl, megkülönböztethetünk például rekreációs, ipari, kereskedelmi szuburbanizációt (TÍMÁR J. 1999; BAJMÓCY P. 2003b). Ehhez kapcsolódóan használatos szakkifejezés a gazdasági szuburbanizáció, amely alatt általánosságban, a folyamat gazdasági hatásaiból következően, a gazdasági tevékenységek térbeli átrendeződését értjük, az urbánus városkörnyékek (központi város és elővárosok) viszonylatában (KOÓS B. 2007). A gazdasági szuburbanizációs folyamat térnyerése az Egyesült Államok és Nyugat-Európa

esetében is körülbelül 20-30 évvel a lakossági szuburbanizáció után következett be. Magyarországon az 1990-es években jelent meg a gazdasági vállalatok, tevékenységek földrajzi értelemben vett szétterülése. Legnagyobb mértékben Budapest és agglomerációja tekintetében volt elterjedt a folyamat, de a vidéki nagyvárosok körül is kialakultak felértékelődő gazdasági terek. Szeged környékén Szatymazt, Sándorfalvát és Deszket említi példaként egy korábbi, a lakossági és gazdasági szuburbanizáció közötti összefüggéseket kutató tanulmány (TÓTH K. – KOÓS B. 2004). Ezeken kívül még a rekreációs szuburbanizációról is érdemes lehet külön említést tenni, amely az 1980-as évtized előtt (hamarabb, mint a lakossági szuburbanizáció) jelent meg hazánkban. A folyamat színtereit a nagyobb városok körül elhelyezkedő kiskertek, zártkertek, hobbykertek, hétvégi házak adták, amelyek ekkor még rekreációs funkciót tölthettek be, a lakosság kikapcsolódását szolgálták. Később, a lakossági szuburbanizáció kezdetén is népszerű célpontok volt ezek a kertek, többek között a kitelepülő tulajdonosok körében, ekkor viszont már értelemszerűen inkább a lakófunkció dominált ezeken a területeken (BAJMÓCY P. 2003b). Mindez például a budapesti agglomerációban (DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999), illetve Győr környékén is megfigyelhető volt (HARDI T. 2002), valamint konkrét, szegedi vonatkozású példaként lehet felhozni a Marostői Kiskerteket, vagy a korábban már említett Subasa városrészt is ehhez kapcsolódóan (BAJMÓCY P. 2003b).

3. A szuburbanizáció megjelenése és trendjei Magyarországon

Az alábbi fejezet célja, hogy bemutassa a magyarországi szuburbanizációs trendeket, a folyamat kialakulásától, előzményeitől (az 1990 előtti időszaktól) egészen 2020-ig. Ennek érdekében pedig a rendelkezésre álló szakirodalmi források mellett, saját készítésű országos térképek, valamint táblázatok is felhasználásra kerültek megyék, illetve településegységek összevetésében (lásd: Mellékletek). Ez utóbbi alapjául a Központi Statisztikai Hivatal által 2014-ben elkészített lehatárolás szolgált, amely 4 agglomerációt, 4 agglomerálódó térséget (közülük a balatoni agglomerálódó térséget, mint településegységet nem vettünk figyelembe a vizsgálat szempontjából), valamint 15 darab nagyvárosi településegységet határozott meg (KSH 2014) (1. melléklet). Az elkészített térképek, illetve táblázatok azt a célt szolgálják, hogy minél jobban szemléltessék, a vizsgált folyamat területi különbségeit, illetve az egyes időszakok közötti intenzitásbeli különbségeket.

1990 előtt általánosságban az urbanizáció (első szakasza) határozta meg a hazai települések népességszámának alakulását, valamint a falvak és városok közötti migrációs trendeket, irányokat. Ennek megfelelően főként a városok népessége növekedett ebben az időszakban, amiben jelentős szerepe volt a második világháború után bekövetkezett erőteljes iparosításnak. Először a legnagyobb városok népessége növekedett a leggyorsabb ütemben, majd az ipari decentralizációval párhuzamosan a közép- és kisvárosok esetében is megfigyelhető volt a növekedés, a pozitív migrációs egyenlegükből adódóan. Ezzel szemben a vidéki falvak népessége jellemzően csökkent, főként a városokba történő elvándorlás miatt. Ennek ellenére néhány városközeli falu már ebben az időszakban is növelni tudta a népességét, azonban ez inkább az agglomerálódás folyamatának volt betudható, nem pedig a szuburbanizációnak. Ugyanis e falvak migrációs nyereségének nagy részét a távolabbi, vidéki falvakból beköltözők adták, és nem a központi városból kiköltözők. Az említett folyamat elsődleges oka a nagyvárosi lakáshiány volt, ami jelentősen megnehezítette a központi városokba való beköltözést, valamint már ekkor is megjelent a tényezők között a falusi családi ház vonzereje. A jelenség főként Budapest környékén volt megfigyelhető, ahová 1958-tól kezdve adminisztratív úton gátolták a beköltözést, így az ide érkezők szinte kizárólag csak az elővárosi gyűrűbe tudtak letelepedni (BAJMÓCY P. 1999, 2014). Egyébiránt ez nem csak hazai sajátosság volt, például Lengyelország nagyvárosaiban is hasonló folyamatok játszódtak le az államszocializmus időszakában (TUNA, T – HERMAN, K. 1999; LENNERT J. 2017). Magyarország esetében a főváros mellett Szeged környékén is találhatóak agglomerálódó községek ebben az időszakban, név szerint: Kiskundorozsma, Tápé, Szőreg, Gyálarét, illetve Algyő, amelyeket azonban 1973-ban a központi városhoz csatoltak és Algyő kivételével (1997-ben lett újra önálló község) napjainkban is annak a részét képezik (TÍMÁR J. 1993).

Az 1980-as évtized fordulópontot jelentett a magyarországi urbanizációs folyamatokban, ez az időszak jelenti a tömeges urbanizáció szakaszának végét. A korábbiakhoz képest egyre kevesebben költöztek a városokba, állandóvá vált az ingázás, továbbá a demográfiai átmenet tekintetében ettől az évtizedtől kezdve természetes fogyás volt megfigyelhető az országos adatokat tekintve. A nagyobb városok lakosságszámának növekedési üteme alább hagyott. A gazdasági növekedés üteme visszaesett, a lakásépítések tekintetében pedig az addig jelentős állami szerepvállalás helyett egyre nagyobb szerepe volt a magán forrásokból, magántőkéből történő építkezéseknek. Ezek a tényezők is hozzájárultak ahhoz, hogy az évtized második felétől meginduljon a lakossági szuburbanizáció az ország nagyobb városai körül. Ennek értelmében a népességnövekedés súlypontja a központi városokból a városkörnyéki falvakba tevődött

át (Budapest után a vidéki nagyvárosok esetében is), amelyben már ténylegesen jelentős szerepe volt a nagyvárosból kiköltöző lakosságnak (BAJMÓCY P. 1999). Egy későbbi tanulmány szerint a budapesti és vidéki szuburbán övben található települések (összesen 550 darab, 175 Budapest körüli és 375 vidéki) mintegy harmaduk már ebben az időszakban is népességszám növekedéssel rendelkezett, valamivel nagyobb arányban volt mindez megfigyelhető a vidéki szuburbán települések esetében (BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012).

A szuburbanizáció tehát a nyugat-európai folyamatokhoz képest időben megkésve jelent meg Magyarországon. Az 1990-es évtized során pedig hazánkban is egyre jelentősebbé vált az említett társadalmi térfolyamat, meghatározta az akkori hazai urbanizációs és migrációs trendeket. Az időszak kezdetére az urbanizáció megállt, a természetes fogyás már a városokat is elérte. Népességük az ezt megelőző évtizedben tapasztalható stagnáláshoz, lassú növekedéshez képest folyamatos csökkenésbe kezdett (1. melléklet). Budapest népességszáma arányaiban véve gyorsabban, míg a közép- és nagyvárosoké lassan fogyott, miközben körülöttük több településből álló, dinamikusan növekvő szuburbán gyűrű alakult ki. Mindez pedig annak volt köszönhető, hogy egyre több ember áramlott ki a városkörnyéki településekre a központi városokból (BAJMÓCY P. 2014).

A 8. melléklet táblázatának adatai alapján, az 1991 és 1995 közötti periódusban a budapesti (35 db), illetve a pécsi (21 db) agglomerációban található a legtöbb dinamikusan (5%-nál nagyobb mértékben) növekvő település, valamint kiemelendő még Győr, illetve Miskolc környéke. Megyei összevetésben Baranya, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben volt a legtöbb nagyobb mértékben gyarapodó település (9. melléklet). Azonban, ha figyelembe vesszük ebből mekkora volt az itt található városkörnyéki településegységeik részesedése, akkor fölényük már nem egyértelmű. E tekintetben Csongrád-Csanád, valamint Pest megye emelhető ki, amelyek esetében a megadott küszöbértéknél nagyobb mértékben növekvő települések, több mint kétharmada Szeged, illetve Budapest környékéhez köthető, míg például Baranya, vagy Borsod-Abaúj-Zemplén megye esetében számos, székhelyüktől távolabbi aprófalu is gyarapítani tudta népességét, többek között az időszakra jellemző visszavándorlások, valamint az átlagosnál kedvezőbb természetes szaporodásuk miatt (BAJMÓCY P. 2014).

Az 1996 és 2000 közötti időszakot a „szuburbanizáció virágkoraként” azonosítja a szakirodalom, hiszen ekkor a városkörnyéki települések egyre szélesebb körére terjedt ki a térfolyamat (BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012). A 3. melléklet ábrája is mutatja, hogy egyre nagyobb „övezetben” találhatunk gyarapodó népességű településeket nagyvárosaink, például Budapest, Szeged, vagy éppen Debrecen körül. A KSH által valamely településegységesbe besorolt 539 darab település 35%-a gyarapodott 5%-nál nagyobb mértékben ebben az időszakban, ami a legnagyobb arány a vizsgált periódusok közül. Ennek megfelelően, a településegységesek többségében azon települések száma is növekedett, amelyek elérték az 5%-os határértéket a népességszám-változás tekintetében. Közülük is kiemelkedik a budapesti agglomeráció, ahol 60 darab település érte el az említett értéket, ami a besorolt települések háromnegyedét jelenti. Emellett még a győri, illetve székesfehérvári városkörnyék emelhető ki, ahol jelentősebben nőtt a küszöbértéket elérők száma. Továbbá, néhány nagyobb város esetében (pl. Szeged, Debrecen, Nyíregyháza, Győr) is az évtized eleji csökkenéshez képest stagnálás, enyhe növekedés volt megfigyelhető, tehát esetükben a szuburbanizációs folyamat egyre nagyobb fokú elterjedése nem járt együtt egyre jelentősebb népességvesztéssel. Ezek mellett, az előző időszakhoz hasonlóan (az eddigiek során említett borsodi és baranyai térségeken túl), szintén megfigyelhetők olyan területek, amelyek nagyobb mértékben tudták növelni népességüket, gyarapodásuk azonban nem köthető a szuburbanizációhoz. Ebben a

tekintetben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye emelhető ki, ahol az évtized elejéhez képest szintén nagyobb mértékben nőtt az 5%-nál nagyobb gyarapodást mutató települések, száma, illetve aránya, mindez azonban többnyire a megye középső, illetve keleti részét érintette, nem pedig Nyíregyháza környékét. Az említett megye esetében mindez hasonló okokra vezethető vissza, mint Baranya, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megye aprófalvas térségei esetében.

A '90-es évek végére jellemző szuburbanizációs trendek folytatódtak a 2000-es évek elején, sőt az évtized legelején még kismértékben fokozódtak is. A 2000 és 2002 közötti időszakot a „szuburbanizáció legviharosabb időszakaként” írja le a szakirodalom a növekvő népességű települések szempontjából. Ezt követően azonban a vidéki és a budapesti szuburbán terek eltérő tendenciákat mutatnak, a vidéki városok körül folyamatosan csökkent a növekvő népességszámú települések száma és aránya (BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012). Emellett megfigyelhető, országos tendencia, hogy a korábbi időszakokhoz képest a települések egyre szélesebb körét érinti a népességfogyás, így talán még jobban érvényesül azon, főként városkörnyéki települések kivételes helyzete, amelyek fokozni tudták, vagy fenn tudták tartani lakosságszámuk gyarapodásának ütemét (4. melléklet). A vizsgált 22 darab településeggyüttes közül mindössze kettő olyat találhatunk, ahol 1-nél többel növekedett a dinamikusan gyarapodó települések száma. A budapesti agglomeráció esetében 3-mal, míg a szombathelyi agglomerálódó térség esetében 6-tal (9-ről 15-re) nőtt a számuk. Ezzel szemben 11 településeggyüttes esetében is csökkent ez a szám, Szolnok, Szekszárd, illetve Nyíregyháza szomszédságában pedig ekkor (és az ezt követő időszakokban sem) már egy település sem érte el a meghatározott határértéket.

Az évtized második felében, 2006 és 2010 között az addigra kibontakozó tendenciák tovább folytatódtak, illetve erősödtek. A városok környékén kialakult szuburbán gyűrűk tovább zsugorodtak, jellemzően már csak a közvetlen városkörnyéki falvakra terjedtek ki. Ennek megfelelően pedig, a dinamikusan növekvő települések száma a településeggyüttesek, illetve a megyék összevetésében egyaránt számottevő mértékben lecsökkent. A 22 darab lehatárolt városkörnyék közül 14 esetében is 0, vagy 1 volt a számuk. Ugyanakkor a fővárosi agglomeráció helyzete a többi városkörnyékhez képest továbbra is kedvezőnek mondható, hiszen településeinek több, mint 70%-a még ekkor is 5%-nál nagyobb gyarapodási ütemmel rendelkezett (számuk 63-ról 57-re csökkent a 2001-2005-ös időszakhoz képest). A dinamikusan növekvő települések száma egyedül a soproni nagyvárosi településeggyüttes esetében nőtt, amely terület fekvéséből adódóan különösen a rendszerváltozás óta népszerű célpont a belföldi migráció szempontjából (JANKÓ F. 2004; KISS É. et al. 2018). A városkörnyéki települések gyarapodási ütemének mérséklődésével, stagnálásával, enyhe csökkenésével szemben a nagyobb, megyeszékhely szintű városok (pl.: Pécs, Kecskemét, Kaposvár, Szeged, Debrecen, Nyíregyháza), valamint Budapest népességszáma is ismét emelkedni kezdett a kialakuló reurbanizációs folyamatok következtében (BAJMÓCY P. 2014). Ezen települések, valamint szűkebb környékük szigetszerűen emelkednek ki a 5. melléklet ábráján.

A 2000-es évek tendenciáit egy korábbi, a budapesti és vidéki szuburbiák népességszám változáson alapuló vizsgálat is jól mutatja (BAJMÓCY P. 2014). Eszerint a vidéki szuburbán terek esetében nagyobb visszaesés volt megfigyelhető. 2001 és 2006 között 8,4%-kal nőtt népességszámuk, míg 2006 és 2011 között már csak 1,3%-kal, ami 7,1 százalékpontos visszaesést jelent a két intervallum között, míg a budapesti szuburbia esetében csak 2%-os volt a növekedési ütem mérséklődése (2001-2006: 17,7%; 2006-2011: 15,7%). A népességszám alakulását illetően, a vidéki zóna esetében, 2006 után az addig tapasztalható növekedés először csak mérséklődött, majd 2008 után megállt, 2010

és 2011 között pedig mintegy 2000 fővel fogyott népességük (1. táblázat) (BAJMÓCY P. 2014).

1. táblázat: Budapest és a vidéki nagyvárosok szuburbán zónáinak népességszáma (fő) 1980 és 2011 között, valamint népességszámváltozásuk (NV) évente ezrelékben megadva.

Évek	Budapest szuburbia	Vidék szuburbia	Szuburbia összesen
1980	836 834	485 145	1 321 979
1990	822 132	485 827	1 307 959
2001	950 889	537 492	1 488 381
2002	966 115	543 067	1 509 182
2003	981 654	548 772	1 530 426
2004	1 001 320	553 895	1 555 215
2005	1 022 308	558 261	1 580 569
2006	1 035 173	559 941	1 595 114
2007	1 054 820	562 967	1 617 787
2008	1 073 906	564 876	1 638 782
2009	1 092 628	565 150	1 657 778
2010	1 108 604	565 594	1 674 198
2011	1 116 434	563 573	1 680 007
NV1990-2001	15,2	9,8	13,2
NV2001-2006	17,7	8,4	14,3
NV2006-2011	15,7	1,3	10,6

Forrás: BAJMÓCY P. 2014, 10. oldal alapján saját szerkesztés

A települések 2010 utáni népességváltozási trendjeiről azonban összességében eléggé keveset olvashatunk az áttekintett szakirodalmakban. Ezen fejezet keretein belül viszont mégiscsak érdemes lehet pár mondatban összefoglalni az elmúlt évtized tendenciáit a szuburbán települések és központi városaik vonatkozásában, amit nagyobb részben a Mellékleteknél található térképek, illetve táblázatok alapján tudunk megtenni.

A 2010-es évtized elején, folytatódott a szuburbanizációs folyamat intenzitásának visszaesése, országos szinten is már csak elvétve lehet megfigyelni összefüggő, az átlagnál dinamikusabban növekvő térségeket (6. melléklet). Ekkorra már a budapesti agglomeráció növekedési üteme is jelentősen visszaesett, a 2000-es évek második feléhez képest kevesebb mint felére csökkent az 5%-nál nagyobb mértékben gyarapodó települések száma (a 2006-2010-es időszak 57-es ilyen volt, míg 2011-2015 között mindössze 24), a legtöbb idesorolt település népessége az említett határértéknél kisebb mértékben növekedett, valamint ebben a periódusban megfigyelhetőek népességüket veszítő települések is (pl.: Pilisszentkereszt, Perbál, Kerepes), a későbbi időszak adatait is figyelembe véve azonban a csökkenő tendencia nem bizonyult tartósnak esetükben. Népességnövekedés szempontjából elsősorban Sopron, valamint Győr környéke emelhető ki, utóbbi város agglomerációja esetében növekedett egyedülként számottevő mértékben (10-ről 14-re) az 5%-nál nagyobb mértékben gyarapodó települések száma a 2006-2010-es időszakhoz képest. Illetve ehhez kapcsolódóan még Szabolcs-Szatmár-Bereg megye északkeleti, határmenti része említhető, az itt jelentkező folyamatok (fiktív

beköltözések) azonban semmilyen szinten nem hozhatóak összefüggésbe a városok, városkörnyékek népességszámát alakító folyamatokkal¹.

Ezzel szemben a 2010-es évtized második felére ismételtén egyfajta pozitív trend volt megfigyelhető a városkörnyéki folyamatokat illetően. A 8. melléklet táblázata alapján a 22 darab településeggyüttes közül 14 esetében is (63,6%) nőtt a dinamikus növekvő települések száma, 3 esetében (kecskeméti, szegedi, illetve soproni városkörnyékek) esetében nem változott a számuk, míg a többi 5 esetében (békéscsabai, nyíregyházi, salgótarjáni, szekszárdi, szolnoki) már az előző időszakokban sem volt meghatározható, a küszöbértéket meghaladó növekedést mutató település. Ugyanakkor ez a tendencia nem csak kizárólag a városok környékén, hanem országos, illetve megyei szinten is megfigyelhető. Az ország összes településeinek 16%-a elérte a vizsgált határértéket a népességszám növekedése tekintetében, ami az 1996-2000-es időszak után (22,6%) a legkedvezőbb érték a vizsgált időszakok közül. Mindez a 9. melléklet táblázatának adatai alapján, a megyei értékeken is visszatükröződik, ugyanakkor esetükben már lényeges területi különbségek azonosíthatóak. A legnagyobb arányban (és a legnagyobb számban is) Pest megyében, valamint az ország északnyugati (Fejér, Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém, Zala) részének megyéiben gyarapodott ezen települések száma, vagyis a térszerkezeti sajátosságokból adódóan jellemzően az ország gazdaságilag fejlettebb területein. A közelmúltban legdinamikusabban növekvő térségeket is ezek a megyék foglalják magukban. Ide sorolható például a kiemelt turisztikai jelentőségű területek közül a Balaton, illetve a Velencei-tó térsége. Mellettük pedig az északnyugati, magyar-osztrák-szlovák hármashatár menti térség, ahol hazánkban egyedülálló módon bontakozott ki az országhatárokon is átnyúló szuburbanizációs folyamat erre az időszakra, mindez Magyarország és Szlovákia európai uniós csatlakozása (2004), illetve a két ország közötti határellenőrzések megszűnésével (2007) vett nagyobb lendületet. Ebben a tekintetben például Rajka emelhető ki, amely a Pozsonyból kiköltözők népszerű magyarországi célpontja (BALIZS D. – BAJMÓCY P. 2018).

Ezek mellett érdemes lehet néhány konkrét városkörnyéki település példáján is bemutatni a 2010-es évtizedre jellemző trendeket. Ennek érdekében, a korábbi kutatások említései alapján, 3 vidéki régióközpont (Debrecen, Győr, Pécs) és a szuburbán zónájukban elhelyezkedő 2-2-2 település (Debrecen: Bocskai kert, Hajdúsámson; Győr: Győrújfalú, Győrújbarát; Pécs: Kozármisleny, Keszü), valamint Budapest és az agglomerációjában található 3 darab, a folyamat által érintett (Telki, Veresegyház, Üröm) település adatait vettem figyelembe, a 2011 és 2020 közötti időszakban, a KSH Helységnévtár adatbázisát felhasználva. (A Szeged környéki folyamatokról külön lesz szó a későbbiekben.) A vizsgált központi városok közül Budapest (1,4%-kal) és Győr (4,5%-kal) tudta növelni a népességét 2011 és 2020 között. Ezzel szemben Debrecen (-1,8%) és Pécs (-6,5%) esetében is fokozatos csökkenés volt megfigyelhető. A szuburbán települések közül pedig azok mutatták a legnagyobb mértékű növekedést, amelyek esetében a központi város is növelni tudta a népességét. Az időszak során végig dinamikus növekedett Győrújfalú (54,2%-kal) és Győrújbarát (34,6%-kal), valamint Telki (23,3%) és Veresegyház (24,5%) lakosságszáma. Továbbá több városkörnyéki település esetében is főként az évtized második felében, azonban az előzőekben említett településekhez képest összességében kisebb mértékű növekedés volt megfigyelhető. Hasonló utat járt be ebből a szempontból például Hajdúsámson és Kozármisleny, de jelentősebb mértékben Üröm (összesen 13,4%-kal) és Bocskai kert (összesen 20,6%-kal) is ekkor növelte népességszámát. Míg a főváros Budapest ezzel ellentétes utat járt be,

¹ FABÓK B. (2021): Fiktív beköltözők miatt lőtt ki az egyik legszegényebb magyar régió lakosságszáma, URL: <https://g7.hu/kozelet/20210510/fiktiv-bekoltozok-miatt-lott-ki-az-egyik-legszegenyebb-magyar-regio-lakossagszama/>

2015-ig fokozatosan növekedés volt megfigyelhető, majd ez a növekmény az évtized végére lényegében elfogyott és 2020-ban nem sokkal tért el a 2011-es adattól. Ezek alapján megintcsak hasonló következtetéseket vonhatunk le, miszerint a nagyvárosok, illetve szuburbán zónájuk népességszámának változásait legnagyobb részben az adott terület országon belüli gazdasági fejlettsége határozza meg. Vagyis a gazdaságilag kedvezőbb helyzetben lévő (mint pl. Budapest és Győr környékén) városkörnyéki települések tudták az elmúlt évtized során legnagyobb mértékben (és többnyire egyenletesen) növelni a népességüket, míg a többi esetben (pl. Debrecen és Pécs környékén) csak a 2010-es évek második felében volt megfigyelhető, az előzőekben említettekhez képest kisebb mértékű növekedés. A Szeged környéki tendenciák alakulását is ennek függvényében lehet érdemes bemutatni a későbbiekben.

4. A szuburbanizáció motivációi

Elméleti megközelítésben, a szuburbanizáció okairól alkotott vélemények közül a fogyasztók szükségleteiből kiinduló magyarázatok azok, amelyek alapvetően a központi városokból kiköltözők motivációival próbálják bemutatni az általunk vizsgált folyamatot. Ezek a magyarázatok főként a behaviourista földrajzi irányzathoz indulnak ki, miszerint a térfolyamatokon keresztül azok szereplői saját döntéseikkel, viselkedésükkel alakítják át a teret. Eszerint a szuburbanizáció egyik kiváltó oka lehet egy népességrobbanás (pl. Nyugat-Európában a II. világháború utáni baby boom) és az ebből adódóan megnövekedett lakásigény, amit a telített központi városok már nem tudnak kielégíteni (TÍMÁR J. 1999). Magyarország esetében azonban ez aligha lehet kizárólagos és általánosan helytálló magyarázat a térfolyamat elterjedésére, hiszen megjelenése már a természetes fogyás időszakára esett (BAJMÓCY P. 1999), azonban bizonyos családok esetében valóban meghatározó tényező lehet a kiköltözés szempontjából. A szakirodalomban ennél elterjedtebb magyarázat, miszerint az elővárosi gyűrűbe történő kiköltözés a családok (háztartások) tudatos lakóhelyválasztásának eredménye (fogyasztói szuverenitásra építő szuburbanizáció-magyarázat), aminek célja esetükben a maximális elégedettségi szint elérése. Döntésüket pedig racionálisan végiggondolva, a városi és szuburbán terek vonzó és taszító tényezőinek szembeállításával hozzák meg. Eszerint a városok ellen szól például a zsúfoltság, szűkös lakótér, a szennyezettség, vagy éppen az erőszak. A városkörnyéki települések szempontjából pedig a környezeti állapot (csend, nyugalom, egészségesebb környezet), valamint az épített környezet esztétikuma (családi házak és az ehhez kapcsolt életforma) jelentik a legmeghatározóbb (relatív) előnyöket a kiköltözők számára. Összességében tehát az elővárosok képében egy ideális földrajzi környezet jelenik meg, amely kizárja a városok és falvak hátrányait és egyesíti azok előnyeit. Az viszont nem teljesen egyértelmű, hogy ezt az elővárosokhoz kapcsolt ideális képet ténylegesen a fogyasztók, vagy a folyamatban érdekelt más szereplők (pl.: ingatlanfejlesztők, vállalatok, bankok, önkormányzatok) alakították-e ki. Utóbbiak azzal a céllal formálhatták ki, hogy eladják, népszerűsítsék „termékeiket” és ezáltal minél nagyobb bevételre tegyenek szert (TÍMÁR J. 1999). Az egy Szeged környéki település, Deszk esetében mindenesetre bebizonyosodott, hogy a lakosság vidékreprezentációjának felmérése során, a szuburbanizációs folyamat hatására újonnan kialakult településrészen (Lakókert) élők összességében egy idillibb vidéképpel rendelkeznek. Esetükben olyan asszociációk is megjelennek a vidéki életmóddal kapcsolatban, amelyek a település központjában élő „öslakosok” körében csak jóval kisebb arányban fordulnak elő (pl.: romantika, harmónia, béke, csend, egészséges életmód). Továbbá a településmagban élők esetében több negatív jellemző került felsorolásra a vizsgálat során ezzel kapcsolatban, összességében tehát egy pesszimistább vidéképpel rendelkeznek (VIKOR Z. Á. – KIS K. 2018).

Az előzőekben felvázolt tényezők többnyire a magyarországi szuburbanizációs motivációkat feltáró, kérdőíves felméréseken alapuló kutatásokban, tanulmányokban is igazolást nyertek (TÍMÁR J. 1993; DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999; TÍMÁR J. – VÁRADI M. 2000; BAJMÓCY P. 2001, 2002, 2003a, 2003b; HARDI T. 2002; SCHUMANN J. 2015b; SZEBÉNYI A. 2016), amelyek eredményeinek áttekintésével átfogó képet kaphatunk a térfolyamat kiváltó okairól, hazai sajátosságairól, valamint egyes preferenciák területi különbségeiről. Ezek alapján elmondható, hogy hazánkban is jelentős vonzó tényező a kiköltözők körében a városkörnyéki települések tisztább, élhetőbb, csendesebb környezete a városi szennyezett levegővel és zajjal szemben. Emellett szintén meghatározó a saját, kertes ház iránti igény, amely általában nagyobb lakásméretet és jobb lakókörnyezetet is jelent az előző, városi lakóhelyhez képest.

Mindez annak tudható be, hogy a felmérések alapján, a kiköltözők meghatározó része bérházakból, vagy panelházakból érkezett az elővárosokba, amely sajátossága és magyarázó oka is egyben a hazai szuburbanizációnak. A nyugat-európai és észak-amerikai szuburbanizációs folyamatokkal ellentétben, az anyagi lehetőségek megváltozása (a jövedelmek növekedése) hazai viszonylatban kisebb jelentőséggel bír a városkörnyékekre történő népességáramlások szempontjából. Ezzel szemben jelentősebb motivációs tényezőként jelenik meg az olcsóbb telekhez jutás lehetősége a községek esetében, amelyeken a családi házak építése megvalósulhat, erre a zsúfoltabb központi városokban nehezebben lett volna lehetőség. Ez egyrészt a folyamat megjelenésekor jellemző lakáspolitikai viszonyoknak volt betudható, másrészt főként az elmaradottabb régiókban (például az Alföldön) a korlátozott anyagi lehetőségek is hozzájárulhattak a kiköltözésekhez (BAJMÓCY P. 2003a). Mindez azonban azt feltételezheti, hogy nem minden esetben volt a szabad, illetve tudatos lakóhelyválasztás eredménye a szuburbiákba történő kiáramlás (TÍMÁR J. 1993). További sajátosság, főként az alföldi települések esetében, hogy a kiköltözők preferenciái között megjelenik a kert, valamint a mezőgazdasági kistermelés szerepe, ami a terület hagyományosan agrár jellegéből adódhat (TÍMÁR J. 1993; BAJMÓCY P. 2002). Ezenkívül még jó alapot szolgáltathattak ehhez a városok körüli kiskertek, zártkertek, amelyek szintén színterei voltak a lakossági szuburbanizációnak a folyamat elterjedésekor, mint például a Szeged melletti Subasa esetében (BAJMÓCY P. 2003b). A kérdőíves kutatás során megkérdezettek jellemzően az alapintézmények, a szolgáltatások, valamint a munkahely elérhetőségét, illetve az infrastrukturális ellátottságot értékelték a legrosszabbként az új lakóhelyhez kapcsolódóan (BAJMÓCY P. 2002; SZEBÉNYI A. 2016). Jelen kutatás esetében érdemes lehet megemlíteni, hogy ezek a hátrányos tényezők az idők során változhattak az egyes települések esetében. Ugyanúgy, ahogy a társadalmi, gazdasági, politikai viszonyok, esetleg a potenciálisan kiköltöző lakosság preferenciái is változtak a folyamat megjelenésének időszakához képest, azonban a szuburbanizáció alapvető motivációi (élhetőbb lakókönyezet, saját családi ház iránti igény) vélhetően nem, vagy csak kismértékben változott. Az általános gazdasági helyzet megváltozására szolgálhat például a 2008-as gazdasági világválság esete, amely kiterjedt az ingatlanpiaci folyamatokra is, ezen keresztül pedig rendkívül negatív hatással volt a nagyvárosi térségek lakosságának a költözési hajlandóságára, anyagi lehetőségeire, szuburbanizációs motivációra (SCHUMANN J. 2015b). Mindez egyfajta magyarázatot is adhat a folyamat intenzitásbeli visszaesésére a 2000-es évek második fele, illetve a 2010-es évek első fele közötti időszakban.

A szuburbanizáció folyamatát a lakosság motivációin kívül, ahogy már említésre került, más tényezők, piaci szereplők is befolyásolhatják. A települési önkormányzatok is egyértelműen ebbe a csoportba tartoznak (DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999; TÍMÁR J. 1999; TÍMÁR J. – VÁRADI M. 2000; HARDI T. 2002; BAJMÓCY P. 2003b; BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012; SCHUMANN J. 2013; GERGELY J. 2014), ezért a rendelkezésre álló szakirodalom tükrében érdemes lehet az ő szemszögükből is megközelíteni a témát. A térfolyamat alakításában jelentős szerepe van a települések vezetésének. Főként abban, hogyan reagálnak rá, hogyan támogatják, ösztönzik (és ebből milyen előnyeik származhatnak), vagy éppen gátolják a beköltözéseket bizonyos intézkedéseikkel. Mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy a folyamat eltérő mértékben érinti a különböző városkörnyéki településeket, azok további földrajzi, elhelyezkedési, gazdasági, közlekedési jellemzői függvényében. Az önkormányzatok esetében a beköltözések volumenének emelkedésén túl, például a térpályák átalakulásával érzékelhető a folyamat, ezekből adódóan pedig akár a mindennapi adminisztratív tevékenységeiket, valamint a fejlesztési irányokat és ezáltal a település fejlődését is

befolyásolhatja a jelenség elterjedése. A szuburbanizáció támogatottsága a hazai települési önkormányzatok szintjén egy korábbi kutatás alapján igen eltérő az ország egyes területei között. Eszerint például a vizsgált alföldi önkormányzatok esetében kevésbé volt támogatott a folyamat, annak kiteljesedése idején, mint a nyugat-dunántúli településvezetők körében (BAJMÓCY P. 2003b). A településvezetők attitűdjei, hozzáállása a folyamathoz pedig talán a legmeghatározóbb tényező annak alakítása szempontjából. Általános cél a döntéshozók körében, hogy az adott település fejlődjön. A betelepülések (beleértve a közeli város lakosain túl a gazdasági társaságokat is) ösztönzése pedig egy eszköz, amellyel elérhetik az említett célt, valamint segítségével előteremthetik az ehhez szükséges többletbevételeket, például közvetlen módon a növekvő adóbevételeknek, vagy az önkormányzati tulajdonú építési telkek értékesítésének köszönhetően (amennyiben persze rendelkeznek ilyennel) (GERGELY J. 2014). Az ilyen célt szolgáló intézkedések két talán leggyakoribb módja az olcsó, esetenként előközművesített építési telkek (gazdasági társaságok esetén például telephely) biztosítása, valamint az infrastruktúra (pl.: közlekedés javítása), illetve a közintézmények fejlesztése. A beköltözések ösztönzése a valóságban azonban közel sem ilyen egyszerű, számos lehetséges kockázatot is rejthet magában. Egyrészt a beköltözések ösztönzésére irányuló tevékenységek, fejlesztések önmagukban nem minden esetben garantálják a sikert. Fontos, hogy ezek ne időben megkésve valósuljanak meg, például ne akkor, amikor a közeli nagyvárosból történő kiköltözések mértéke már visszaesett, mert akkor már nem fogják kiváltani a kívánt hatást (mint pl. a Budapest melletti Vácraátót esetében). Ennek érdekében fontos, hogy az adott település vezetése időben felmérje és felismerje a folyamatokat és az igényeket ehhez kapcsolódóan. Emellett további nehézségeket okozhat, az ösztönző tevékenységek sikeressége esetén, hogy az új lakók érkezésével, új konfliktusok is kialakulhatnak, főként a régebbi lakosok és az újonnan beköltözők között (BAJMÓCY P. 2003b; GERGELY J. 2014). Ezek adódhatnak például beilleszkedési nehézségekből, amikor az újonnan beköltözőket kvázi idegenekként kezelik a helyiek (gyűttment-szindróma), vagy éppen az életmódbeli különbségekből (pl.: mezőgazdaság eltérő megítélése) (BAJMÓCY P. 2003b).

5. A Szeged környéki szuburbanizációs folyamatok vizsgálata

5.1. A vizsgált terület lehatárolása

A vizsgált terület lehatárolásakor Csongrád-Csanád megye településeit tekintettük a vizsgálat alapegységeinek. Közülük pedig kiemelésre kerültek azok a települések, amelyek a KSH 2014-es lehatárolása alapján a szegedi nagyvárosi településeggyüttesbe kerültek besorolásra (14 Szeged környéki település), valamint további 3 település (Maroslele, Mórahalom, Zákányszék), amelyeket a településeggyüttesbe nem soroltak be, de a közúti elérhetőségük alapján, a megyeszékhelytől számított 25 km-es távolságon belül helyezkednek el. Azonban önmagában ezekből még nem következtethetünk szuburbanizációs folyamatokra, ezért a KSH Helyiségnévtár adatai alapján előzetesen megvizsgáltuk, hogy a nagyvárosi településeggyüttes, illetve a további 25 km-nél nem távolabbi települések közül melyek voltak azok, ahol az 1990 és 2021 közötti időszakban trendszerű népességszám növekedés volt megfigyelhető. Ez alapján 10 Szeged környéki település esetében volt tapasztalható dinamikusnak mondható növekedés, rajtuk kívül további 2 település esetében (Tiszasziget, Zákányszék) szintén gyarapodás volt megfigyelhető, tendenciáik azonban már nem mutattak teljesen egyértelmű képet. Végül a területi folytonosságot is figyelembe véve, utóbbiak is bekerültek az előzetesen lehatárolt (potenciálisan) „szuburbán zóna” összesen 12 darab települése közé. A szegedi nagyvárosi településeggyüttesbe sorolt, valamint közúton a központi város 25 km-es körzetén belül elhelyezkedő települések közül, az előzetes vizsgálat alapján Dóc, Ferencszállás, Klárafalva, Kübekháza, valamint Maroslele nem került be a leszűkített vizsgálati területbe. A szuburbán zóna, illetve települései folyamatainak elemzésére kiemelt figyelem irányul a dolgozat során, különös tekintettel arra is, hogy ezek mennyiben térnek el a megye többi településének tendenciáitól (*1. ábra*).

Szeged fekvéséből adódóan jogosan merülhet fel annak a kérdésköre, hogy a határmenti, szerb oldalon elhelyezkedő településeket is bevonjunk a vizsgált települések körébe, ezzel lehetőséget teremtve az esetleges határon túli szuburbanizáció jellemzőinek feltárására is. Ennek sikeres megvalósíthatósága azonban jelen kutatás keretein belül, az általunk alkalmazott módszertan szerint több kérdést is felvethet (pl. rendelkezésre álló adatok, pontos vándorlási irányok ismeretének a hiánya), ezért a határon túli települések bevonásától eltekintettünk a vizsgálat során.

1. ábra: A Szeged körüli, előzetesen lehatárolt szuburbán zóna települései. Forrás: saját szerkesztés

5.2. Adatbázis, alkalmazott módszerek

A kutatás kiindulópontját természetesen jelen dolgozat esetében is az áttekintett szakirodalmi források adták. Ezek alapján kerültek meghatározásra azok a statisztikai mutatók is, amelyek alakulása kapcsolatban állhat a szuburbanizációs folyamatokkal. A vizsgálat adatbázisának elsődleges forrását az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszerben (TeIR) elérhető, KSH Településszisztematikai adatbázisrendszeréből (T-STAR) legyűjtött adatok adták, amelyek minden esetben Csongrád-Csanád megye településeire szűrve, két kivételtől eltekintve 1990 és 2020 között az összes évre vonatkozóan lekérdezésre kerültek. Az ingázás vizsgálatához kapcsolódóan, a Szegedre ingázó foglalkoztatottak számát, valamint az összes foglalkoztatott számát a 2011-es népszámlálás adatbázisa foglalta magába, így ezek értelemszerűen csak erre az egy évre vonatkozóan kerültek legyűjtésre. A másik kivételt ebből a szempontból a személygépkocsik száma jelenti, ennek adatait az 1995 és 2020 közötti időszakban 5 éves időközönként (1995, 2000, 2005, 2010, 2015, 2020 évekre vonatkozóan) kérdeztük le a TeIR T-STAR adatbázisából. Egy esetben adathiánnyal is találkoztunk, ugyanis a 2000-es évre vonatkozó, a kutatás szempontjából szükséges lakásállomány adatok a TeIR-ben nem voltak elérhetőek, mindezt a KSH Helységnevtár adatbázisából volt lehetőség pótolni. Az (1990 és 2020 között) összesen 31 évet felölelő adatsorokon belül 6 darab 5 évet magába foglaló periódust (1991-1995; 1996-2000; ...; 2016-2020) határoztunk meg, a legyűjtött adatokat pedig eszerint átlagoltuk az egyes településekre vonatkozóan. Mindez egyrészt azért volt hasznos, mert így összességében kevesebb adattal kellett elvégezni a számításokat, ami átláthatóbbá tette az adatbázist, másrészt az 5 éves periódusok alkalmazásával egy-egy település kizárólag egy adott évre

vonatkozó kiemelkedő értéke kevésbé torzítja a végeredményt, ezzel is megkönnyítve az egyes települések közötti összehasonlíthatóságot. Az internetes adatbázisokból legyűjtött adatok mellett, egy esetben, a Szegedre tartó tömegközlekedési járatok számának meghatározása során, saját gyűjtésű adatok is felhasználásra kerültek. Az ehhez kapcsolódó adatokat kizárólag a Szegedtől közúton 25 km-nél nem távolabbi településekre (nagyvárosi településeggyüttesbe sorolt 14 darab, valamint a további 3 darab, korábbiakban említett településre vonatkozóan) gyűjtöttük össze, a menetrendek.hu weboldalon elérhető 2022. 04. 27-i (szerdai) menetrendek alapján.

Az adatbázis rendezését követően, a rendelkezésre álló adatokból kiszámításra kerültek, a korábbi kutatások áttekintése után meghatározott statisztikai mutatók, amelyek kapcsolatban állhatnak a szuburbanizációs folyamatokkal. Ezek kiválasztásánál elsődleges szempont volt, hogy minél több fajlagos mutatót alkalmazzunk a vizsgálat során, ami szintén a megyei települések összehasonlíthatóságát könnyítheti meg, különösen a településhierarchiában eltérő szinteken lévő települések között. Ugyanakkor, ehhez kapcsolódóan azt is figyelembe kell venni az értékek összevetésénél, hogy a legkisebb települések esetében egy egységnyi változás arányaiban véve nagyobb mértékű változást jelent, mint a nagyobb méretű, népesebb települések esetében. A dolgozatban felhasznált mutatók összességében 3 főbb témakör köré rendezhetők:

1. Népességszám változása és befolyásoló tényezői:

- Lakónépesség számának %-os változása, 1991-2020 között 5 éves időszakonként (adott időszak tárgy évének lakónépessége a bázis év lakónépességének %-ában)
- Vándorlási egyenleg rátája (ezrelék), 1991-2020 között 5 éves időszakonként (belföldi odavándorlások, elvándorlások, illetve a lakónépesség átlagértékei alapján)
- Természetes szaporodás rátája (ezrelék), 1991-2020 között 5 éves időszakonként (élveszületések, halálozások, illetve a lakónépesség átlagértékei alapján, a születési ráta és a halálozási ráta különbségéből)

2. Lakásállomány változása:

- Lakásállomány számának %-os változása, 1991-2020 között 5 éves időszakonként (adott időszak tárgy évének lakásállománya a bázis év lakásállományának %-ában)
- Épített lakások összesített száma (db), 1991-2020 között 5 éves időszakonként

3. Közlekedés:

- Szegedre ingázó foglalkoztatottak az összes foglalkoztatott %-ában, a 2011-es népszámlálás adatai alapján
- Személygépkocsi állomány számának %-os változása, 1995-2020 között 6 évet felölelő időszakonként (1995-2000; 2000-2005; ...; 2015-2020) (adott időszak tárgy évének személygépkocsi állománya a bázis év személygépkocsi állományának %-ában)
- Szegedre tartó tömegközlekedési járatok száma (db), 2022. 04. 27-i (szerdai) menetrend alapján

Az 5 éves időszakok mellett, a lakónépesség, illetve a lakásállomány változásának értékei (3 darab) 10 éves időtávra is kiszámításra kerültek, valamint előbbihez kapcsolódóan a teljes vizsgált időtartamra kiterjedően, a 30 éves (1991-2020 közötti) változás értékét is figyelembe vettük. Az eredmények alátámasztása érdekében készített

táblázatok, illetve térképek a Microsoft Excel (2013-as verzió), valamint QGIS (Desktop 3.10.4. verzió) programok használatával készültek.

A számításokhoz, valamint az eredmények elemzéséhez kapcsolódóan külön településcsoportok is meghatározásra kerültek. Ennek elsődleges funkciója, hogy jobban szemléltessük a különbségeket a megye szuburbán és nem szuburbán tereinek tendenciái között, az egyes statisztikai mutatók tekintetében. Eszerint Csongrád-Csanád megye településeit a korábbiakban már említett, szuburbán zóna mellett, további 3 csoportba soroltuk be, a településhierarchiában, valamint a településhálózatban betöltött szerepük szerint. Ezek közül Szeged önálló kategóriát alkot, mint az általunk vizsgált szuburbanizációs folyamat központi települése. A másik két csoportot pedig a „funkcionális városok” (Hódmezővásárhely, Sentes, Makó, Csongrád), valamint a megye „többi települése” alkotja. Utóbbi kategóriába összesen 43 darab, többnyire hagyományosan falusias jellegű település tartozik, amelyek között jogállásuk szerint ugyan találhatunk városokat is, azonban ezek mind népességszámban, mind központi funkcióik tekintetében elmaradnak a „funkcionális városok” csoportjába sorolt településektől. A megyei településhierarchiában, valamint településhálózatban betöltött szerepük alapján, az ide sorolt települések többnyire a „szuburbán zóna” településeivel hasonlók. Az egyes csoportok statisztikai mutatóihoz kapcsolódóan az előzőekben bemutatott műveleteket esetükben külön-külön el kellett végeznünk, az egyes csoportokhoz tartozó értékek szummázása után.

A számítások során Algyő sajátos helyzetére is tekintettel kellett lennünk. Az említett település 1997-ben lett újra önálló, statisztikai adatai pedig csak 1998-tól kezdve érhetők el. Ez okból kifolyólag az első vizsgált periódusban, 1991 és 1995 között nem rendelkezünk a településre vonatkozó adatokkal, az 1996 és 2000 közötti időszakban pedig az 1998-as évet tekintettük bázisévnek az esetükben.

6. A Szeged környéki települések népességszám változása és befolyásoló tényezői

A korábban megjelent, áttekintett szuburbanizációhoz kapcsolódó kutatások, tanulmányok többsége a népességváltozással és annak trendjei alapján vizsgálja a térfolyamatot (TÍMÁR J. 1993; BAJMÓCY P. 1999, 2000, 2003b, 2014; DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999; HARDI T. 2002; BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012; SCHUMANN J. 2015a; SZEBÉNYI A. 2016; KRISTÓF A. 2018), ebből a szempontból tehát ez tekinthető az egyik legalapvetőbb statisztikai mutatónak. Főként azok körében, akik a szuburbanizációt, mint decentralizációs folyamatot értelmezik (TÍMÁR J. – VÁRADIM. 2000). Ugyanakkor, ezen irodalmak többsége azt is megemlíti, hogy a népességszám-változás vizsgálata önmagában nem elegendő, hiszen azt a vándorlások és a természetes szaporodás is különböző mértékben befolyásolhatja, ezért jelen kutatás keretein belül érdemes az utóbbiakhoz kapcsolódó statisztikai mutatókat is tanulmányozni. A természetes szaporodás mutatójának vizsgálata külön abból a szempontból is érdekes lehet, hogy a szuburbanizációs folyamat az érintett települések demográfiai jellemzőire, korszerkezetére is hatással van. Abból adódóan, hogy a kiköltözés főként a fiatalabb korosztályok, családok körében népszerű (TÍMÁR J. 1993), akik gyermekvállalási hajlandósága is magasabb, ezért vélhetően az átlagnál valamivel kedvezőbb az említett mutató értéke e települések esetében. Továbbá, Magyarországon a demográfiai átmenet tekintetében már a természetes fogyás időszakában indult meg a népesség decentralizációja, ebből adódóan pedig a csökkenő, vagy stagnáló népességszámú települések is lehetnek centrumok a népességkoncentráció szempontjából, annak függvényében, hogy az odavándorlások mennyire tudják ellensúlyozni a természetes népességvesztést. Különösen igaz lehet ez olyan területek esetében, amelyeket az átlagosnál nagyobb mértékű természetes fogyás jellemez, mint például Csongrád-Csanád megyét is (BAJMÓCY P. 2000). Azonban több szerző is megemlíti a migrációs adatokkal kapcsolatos hiányosságokat (TÍMÁR J. 1993.; TÓTH K. – KOÓS B. 2004). Mindez abból adódik, hogy a vándorlások mértékét ismerjük, de azok pontos irányait nem, ezáltal pedig nem teljesen egyértelmű, hogy az egyes városkörnyéki települések pozitív migrációs egyenlege valóban a központi városból történő kiköltözéseknek köszönhető-e. Azt mindenesetre több empirikus kutatás is bebizonyította, hogy a Szeged környéki települések esetében az odavándorlások tekintetében valóban meghatározó a megyeszékhelyről való kiköltözések szerepe (TÍMÁR J. 1993; BAJMÓCY P. 2003b; MAKRA ZS. 2012; VIKOR Z. Á. – KIS K. 2018).

6.1. Népességszám változása

Az egyes településtípusokat tekintve megállapítható, hogy a Szeged körüli, előzetesen lehatárolt szuburbán zóna népessége a vizsgált időszakban periódusonként eltérő mértékben ugyan, de végig gyarapodott. A növekedés az 1991-1995-ös időszakban volt a legnagyobb mértékű (6,57%), valamint még ezt követően, 1996 és 2000 között is viszonylag jelentős volt (5,85%), az évtized során pedig összesen 13,45%-kal gyarapodott a zóna lakónépessége. A 2000-es évek elejétől kezdve viszont a növekedés mértéke fokozatosan alább hagyott, a 2001-2005-ös periódusban 3,27%, majd 2006 és 2010, valamint 2011 és 2015 között egyaránt már csak 1% körüli volt. Utána, a 2010-es évtized második felében, az előző 5 éves ciklusokhoz viszonyítva ismét nagyobb mértékű népességszám növekedés volt megfigyelhető (3,58%), amely érték hozzávetőlegesen a 2001-2005 közöttinek felel meg. A szuburbán zóna népességszáma a legutolsó vizsgált évben, 2020-ban volt a legnagyobb, 50 235 fő, amely az 1991. évi adathoz (35 907 fő) viszonyítva 14,3 ezer fős (25,14%-os) növekményt jelent. Csökkenés az egyes időszakok

bázis éve és tárgy éve között egyszer sem volt felfedezhető. Az eddigiek alapján tehát elmondható, hogy a Szeged körüli településgyűrű népességszámának alakulása teljes mértékben megfelel az országos trendeknek. A központi város, Szeged népességszáma az első vizsgált időszakban, 1991 és 1995 között csökkent a legnagyobb mértékben (5,91%-kal, összesen 10 509 fővel), tehát ugyanakkor, amikor a városkörnyéki települések a legnagyobb arányú gyarapodást mutatták. Ezt részben ellensúlyozta a következő periódus 2,9%-os (4807 fős) növekedése, az utána következő időszakok évei között viszont stagnálás volt megfigyelhető, 1%-ot meghaladó változás csak a 2016-os és 2020-as év adatai között volt fellelhető, ekkor 1,28%-kal (valamivel több, mint 2000 fővel) csökkent a város lakónépességének száma. Ezzel szemben, ha a teljes vizsgált időtávot vesszük alapul a megyeszékhely népességszám csökkenésének a mértéke már jelentősnek mondható, 1991 és 2020 között 10,47%-kal és összesen 18 605 fővel fogyott a központi település lélekszáma. A megye további funkcionális városainak tekintetében, az 5 éves időszakokat nézve, ennél valamivel nagyobb, átlagosan 2-3% körüli fokozatos csökkenés volt megfigyelhető. A 21. század évtizedeiben, valamint a teljes vizsgált időtartamot figyelembe véve viszont már jóval nagyobb mértékben volt negatív irányú a változás, mint a megyeszékhely esetében. 2001 és 2010 között, 6,10%-os, míg 2011 és 2020 között 7,45%-os volt a csökkenés, összesen a 30 év adatai alapján pedig 17,73%-kal (összesen 23 ezer fővel) volt kevesebb a lakónépesség száma ezeken a településeken 2020-ban, mint 1991-ben. Csongrád-Csanád megye többi településén az 1990-es évtized során még viszonylag kisebb mértékben apadt a népességszám. Nagyobb mértékű negatív előjelű (-8% körüli) változás esetükben is a 2000-es években volt megfigyelhető. A teljes időtartamot szemlélve pedig a népességvesztés mértéke hasonlóan jelentős, mint a funkcionális városok esetében, mindössze 1,7%-kal tér el a két csoport értéke egymástól. Ezek alapján elmondható, hogy a Szeged környéki települések kivételes helyzetben vannak a megye többi településéhez (településcsoportjához) képest, hiszen kizárólag ez a településcsoport tudta növelni össznépességét a vizsgált időszakban (2. táblázat).

2. táblázat: Népességszám-változás (%) a meghatározott településcsoportok szerint Csongrád-Csanád megyében, az 1991 és 2020 közötti időszakokban.

Időszakok	Szuburbán zóna	Szeged	Funkcionális városok	Többi település
1991-1995	6,57	-5,91	-2,29	-0,19
1996-2000	5,85	2,89	-0,60	-0,42
2001-2005	3,27	-0,25	-2,67	-2,49
2006-2010	1,42	0,08	-2,97	-4,91
2011-2015	1,06	0,27	-3,88	-4,35
2016-2020	3,58	-1,28	-2,72	-3,10
1990-2000	13,45	-3,78	-3,72	-1,19
2001-2010	4,83	0,74	-6,10	-8,09
2011-2020	5,40	-1,92	-7,45	-8,11
1991-2020	25,14	-10,47	-17,73	-16,27

Forrás: TeIR T-Star alapján saját szerkesztés

A szuburbán zóna települései tekintetében, a korábbi kutatások eredményei alapján, vannak olyan települések, amelyek már az 1980-as években is növelni tudták népességszámukat. Konkrétan Bordány, Sándorfalva, valamint Zsombó sorolható ide (BAJMÖCY P. 2000), ezért vélhetően ezek a városkörnyéki települések voltak a

kitelepülések első célpontjai a szuburbanizáció kezdeti szakaszában. Azonban az előzetesen lehatárolt szuburbán zóna legtöbb települése (a 12 darab településből 9), az előző bekezdésben felvázoltaknak megfelelően az az 1990-es évtized során, az 1991-1995-ös, vagy a '96-2000-es időszakokban tudta növelni legnagyobb mértékben a népességszámát. Az első vizsgált 5 éves ciklusban, már a korábbi évtizedben is növekedést mutató Zsombó esetében volt a legkiemelkedőbb mértékű, 20%-os (484 fős) a gyarapodás, hozzávetőlegesen kétszer nagyobb ütemű, mint az e tekintetben második legjobb Domaszék esetében (10,62%) (3. táblázat). Zsombón kívül még további 4 Szeged környéki település, Deszk, Sándorfalva, Szatymaz (egyenként 8% körüli növekedés), illetve Zákányszék (2,64%) is ebben az időszakban gyarapította legnagyobb mértékben lakónépességét. Az 1996 és 2000 közötti periódusban Domaszék lélekszáma emelkedett a legnagyobb mértékben (13,92%-kal), amely egyedülként tudta fokozni dinamizmusát, az évtized első felében mutatott magas értékhez képest. A többi, korábbiakban említett település esetében eltérő mértékű visszaesés volt tapasztalható a növekedés ütemében ebben az időszakban, azonban Zsombó és Szatymaz, 9,9%-os, valamint 7,28%-os értéke így is a legjobbak között volt és számottevő mértékben meghaladták a szuburbán településgyűrű átlagát (5,85%). Továbbá, a dekád elejéhez képest viszonyítva, kiemelkedő népességnövekedés volt megfigyelhető Bordány és Röske esetében. Előbbi esetében 9,17%-os, míg utóbbinál 10,30%-os gyarapodás volt megfigyelhető az említett időszakban (1991 és '95 között Bordány 3,6%-kal, míg Röske mindössze 1,23%-kal növelte lakónépessége számát). Ezt követően, a 2001-2005-ös periódusban a korábbiakban említett trendeknek megfelelően, a legtöbb folyamat által érintett település esetében fokozatosan mérséklődött a népességgyarapodás üteme. Ez a fajta mérséklődés, visszaesés pedig éppen azokon a településeken volt a legnagyobb mértékű, amelyek az előző évtized második felében produkálták a legnagyobb ütemű növekedést. Röske esetében, 0,54%-nyi, míg Bordány esetében 0,63%-nyi változás volt megfigyelhető a lakónépesség számában 2001 és 2005 között, amely már inkább stagnálásként értelmezhető. Domaszék 8,33%-os növekedése ebben a periódusban viszont a mérséklődés ellenére, továbbra is a legjobbnak mondható a városkörnyéki községek tekintetében. Egyedülként Mórahalom tudta fokozni jelentősebben a népességnövekedésének mértékét. A korábbi időszakok 1,3%-os, valamint 1,5%-os változásához képest, a 2000-es évek első felében 5,19%-kal gyarapodott az említett település lakónépessége, amely Domaszék mögött a második legjobb érték volt ekkor. Az évtized második felére, valamint a 2010-es évek elejére a korábban egyre mérsékeltebb ütemben gyarapodó települések népességszám növekedése megállt, többségük esetében nem volt jelentősebb változás ebben a tekintetben. A legnagyobb mértékű növekedés Deszken volt megfigyelhető a 2006-2010-es időszakban (5,38%, ami 184 fős változást jelentett). Ebből a periódusból még Bordány értéke említhető, amely az évtized eleji stagnálást követően ismét 4,2%-os (132 fős) gyarapodást mutatott. Rajtuk kívül még Domaszék népességszám növekedése érte el a 4%-ot (4,45%), az említett időszakban, azonban esetükben ez így is jelentős mérséklődésnek mondható a korábbi időszak gyarapodási ütemeihez képest. A 2010-es évek elejéről Újszentiván 8,95%-os (157 fős) értéke emelhető ki, amely messze a legjobbnak mondható ebből az időszakból, valamint Mórahalom 4,14%-os (239 fős) népességszámbeli növekedése, amely szintén jónak mondható a többi településhez viszonyítva. A két legutóbb említett időszakban egyes települések esetében csekély népességfogyás is megfigyelhető volt, mint például Zákányszék (3,19%-kal, ill. 90 fő 2006 és 2010 között), vagy a '90-es évek elején a legdinamikusabban gyarapodó Zsombó (2,88%-kal, ill. 98 fővel csökkent a népességszám 2011 és 2015 között) esetében. Azonban a csökkenés egyik szuburbán zónába sorolt település esetében sem volt tartós a későbbi időszak adatait is figyelembe véve. Az utolsó

vizsgált 5 éves periódusban, 2016 és 2020 között néhány település esetében ismét nagyobb mértékű népességszám növekedés volt megfigyelhető, az előző időszakok mérsékeltebb tendenciáihoz viszonyítva. Ezen trendek megfordulására példaként Sándorfalvát lehet felhozni, ahol a 2011-2015-ös időszakban 153 fővel (1,93%-kal) csökkent a népességszám, ezt követően azonban ismét növekedésnek indult és 2020-ra összesen 324 fővel (4,13%-kal) gyarapodott a település a 2016-os értékhez képest. Abszolút értékben Mórahalom esetében figyelhető meg a legnagyobb növekedés a 2010-es évtized második felében, 379 fő, amely a 2016-os lakónépességhez viszonyítva 6,21%-os változást jelent, ez pedig a második legjobb értéknek mondható az arányokat vizsgálva. Az említett homokhátsági település a 2000-es évek elejétől kezdődően folyamatosan a legjobbak között van a népességnövekedés arányát tekintve, a Szeged körüli településgyűrűn belül. A legnagyobb arányú gyarapodás ismét Újszentiván esetében volt megfigyelhető (7,98%, ill. 154 fő), amely fenn tudta tartani az előző időszak viszonylag magas növekedési értékét, ezáltal pedig az utolsó vizsgált évtized során 18,87%-kal nőtt lakónépessége, amely a szuburbán zóna települései tekintetében a legjobb értéknek mondható 2011 és 2020 között. Mindez annak függvényében is figyelemre méltó, hogy esetükben a második legkisebb lélekszámú Szeged körüli, szuburbán jellegű településről beszélhetünk (a 2020-as adatok alapján 2085 lakosa volt), ebből kifolyólag az abszolút értékben vett növekedése összességében kisebb, mint a többi, nagyobb népességszámmal rendelkező városkörnyéki település esetében.

3. táblázat: Népességszám-változás (%) a szuburbán zóna településein, az 1991 és 2020 közötti időszakokban, kiemelve az egyes időszakok szélső értékeit.

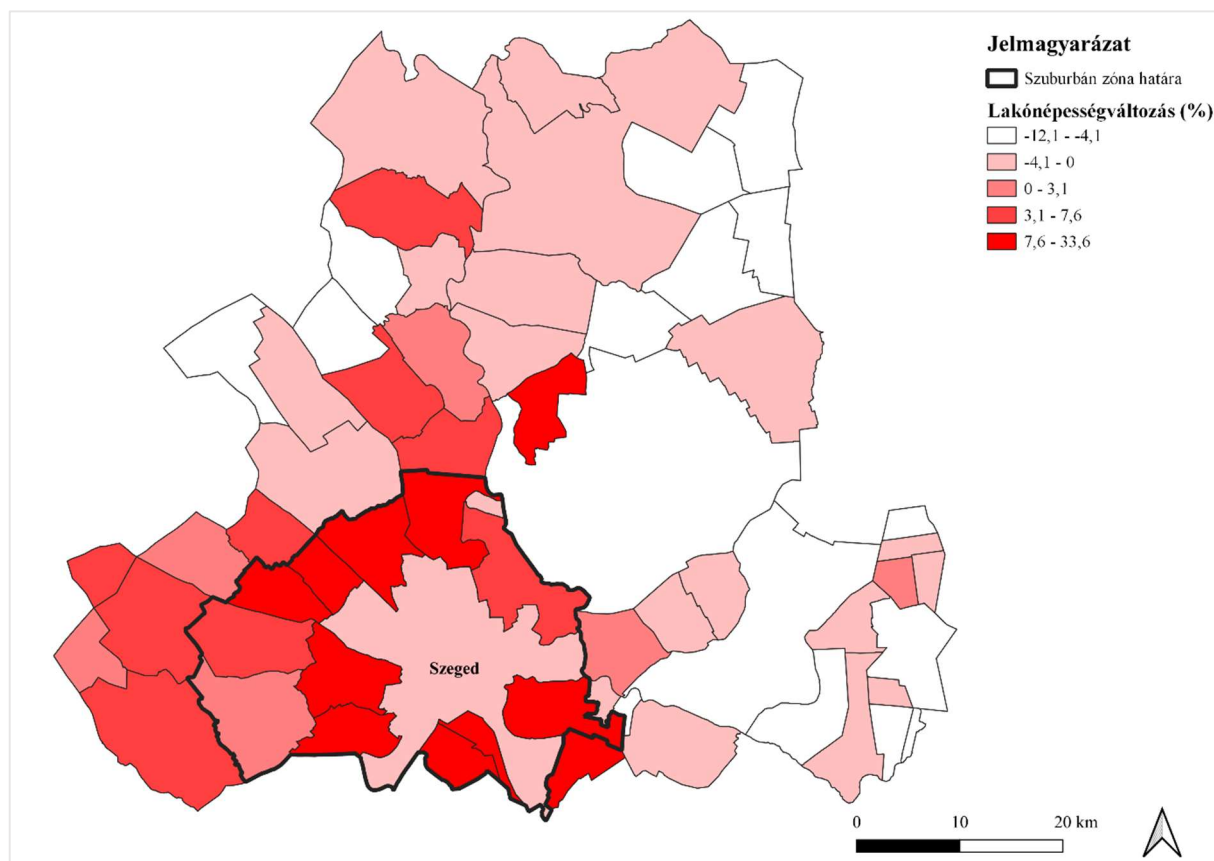
Települések	1991-1995	1996-2000	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2020
Algyő*		3,54	0,37	-1,23	-0,08	3,47
Bordány	3,59	9,17	0,63	4,20	1,89	1,16
Deszk	8,45	6,68	4,84	5,38	-0,75	4,59
Domaszék	10,62	13,92	8,33	4,45	2,88	1,79
Mórahalom	1,30	1,48	5,19	3,55	4,14	6,21
Röszke	1,23	10,30	0,54	-1,69	3,01	3,23
Sándorfalva	7,89	1,83	2,04	-0,98	-1,93	4,13
Szatymaz	8,25	7,28	4,94	2,93	1,78	3,65
Tiszasziget	3,40	3,86	1,91	1,21	-1,06	3,97
Újszentiván	8,25	6,22	3,11	3,27	8,95	7,98
Zákányszék	2,64	0,39	2,11	-3,19	1,07	0,11
Zsombó	20,02	9,90	4,38	0,80	-2,88	1,95
Szuburbán zóna	6,57	5,85	3,27	1,42	1,06	3,58

Forrás: TeIR T-Star alapján saját szerkesztés. (* Algyő esetében 1998 volt a 1996-2000-es időszak báziséve)

A megye többi (szuburbán zónába be nem sorolt) települése közül a Hódmezővásárhellyel szomszédos Mártélyt, valamint Ópusztaszer, illetve Kübekházát lehet kiemelni. Ezek a települések voltak azok, amelyek egy-egy vizsgált periódus erejéig, a szuburbán zónába sorolt településekhez hasonlóan nagymértékben tudták növelni népességszámukat. Közülük, vizsgálatunk szempontjából Kübekháza lehet érdekes, amely Szegedhez közel, a közigazgatási határokat tekintve annak délkeleti szomszédságában helyezkedik el. Az említett település esetében a '91-'95-ös, valamint a '96-2000-es időszakokban is valamivel több, mint 6%-kal növekedett a lakónépesség,

amely hozzávetőlegesen a szuburbán zóna átlagának felel meg az említett időszakokban. Azonban, esetükben szintén meg kell jegyeznünk, hogy egy viszonylag kis lélekszámú településről (2020-as lakónépessége 1455 fő) van szó, ebből kifolyólag az abszolút értékben vett növekedés egyik periódusban sem érte el a 100 főt. 1991 és 1995 között 86, míg 1996 és 2000 között 93 fővel emelkedett a lakosság száma. Ezt követően, a 2000-es évek elején a község népességszáma stagnált, majd 2005 és 2015 között összesen 179 fővel csökkent. Ebből adódóan, a népességszám az 1994-es értékhez (1429 fő) közelített ekkor, a korábbi növekmény tehát lényegében 2015-re elfogyott.

Összességében tehát, az előzetesen lehatárolt szuburbán zóna települései között számos különbség felfedezhető a népességszámváltozási trendjeiket, valamint a növekedés legnagyobb mértékének időszakát illetően. Megfigyelhető, hogy a '90-es években, a folyamat elterjedésekor a Szegeddel közvetlen szomszédos települések népessége gyarapodott a legnagyobb mértékben (beleértve Kübekházát is) (2. ábra). Azonban közöttük is felfedezhetők különbségek, a népességnövekedés intenzitását tekintve vannak olyan települések, amelyek esetében nagyobb mértékű (pl.: Zsombó és Domaszék esetében 30% körüli), míg máshol kisebb (pl.: Tiszasziget esetében 8,44%-os növekedés 1991 és 2000 között) volt a gyarapodás. Megyei viszonylatban Algyő értéke is jónak mondható ebben az időszakban, annak ellenére is, hogy a község esetében adathiány miatt az 1998-as év lakosságszáma volt a viszonyítási alap (Algyő népességszáma 1998 és 2000 között 3,54%-kal, 181 fővel növekedett). Ezzel szemben a központi várostól, a többi településhez képest valamivel távolabb elhelyezkedő Mórahalmon csak a 2000-es évek elején jelentkezett a városi népesség decentralizációjából adódó növekedés, amikor az számos településen már alább hagyott. A folyamat előrehaladtából következő növekedésbeli mérséklődés, majd stagnálás azokon a településeken jelentkezett először, amelyek lakónépessége már az 1980-as években is nőtt (Sándorfalva, Zsombó). Továbbá, vannak olyan települések, amelyek csupán egyetlen időszakban mutattak kiemelkedő arányú növekedést (pl.: Bordány és Rőszke a '96-2000-es időszakban), míg olyanra is találhatunk példát, amely nagyon kiemelkedő mértékben egyik vizsgált periódusban sem növelte népességszámát a többi településhez képest, viszont gyarapodásának üteme közel azonos mértékű volt, egy időszaktól eltekintve a 2000-es évek periódusai folyamán is (Deszk). Továbbá, az ország több nagyvárosához hasonlóan Szeged körül is találhatóak olyan települések, amelyek a 2010-es évek második felében ismét növelni tudták népességüket (Mórahalom, Sándorfalva, Újszentiván).

2. ábra: A lakónépesség számának %-os változása Csongrád-Csanád megye településein, 1991 és 2000 között. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

6.2. Vándorlási egyenleg rátája

A népességszámhoz viszonyított vándorlási adatokat vizsgálva, a Szeged körüli szuburbán zónát illetően hasonló tendenciákat figyelhetünk meg, mint a lakónépesség számának változásai esetében. A városkörnyéki települések migrációs nyeresége az 1991-1995-ös időszakban volt a legnagyobb, amikor a vándorlási egyenleg rátája 13,88 ezrelékes értéket mutatott. Ezt követően a mutató értéke fokozatosan csökkent, a '96-2000-es időszakban 12,47 ezrelék, míg a 2001-2005-ös időszakban 10,19 ezrelék volt, ehhez képest nagyobb mérséklődés a 2000-es évtized második felében (3,36 ezrelék), valamint a 2011-2015 közötti időszakban (2,62 ezrelék) jelentkezett. A 2010-es dekád második felére viszont ismét jelentősebb vándorlási nyereséget könyvelhetett el a városkörnyéki övezet, ekkor 7,87 ezrelékre emelkedett a ráta értéke. A vizsgált időszakban tehát végig vándorlási nyereséggel rendelkezett, ennek mértéke azonban időszakonként rendkívül eltérő volt. Különvéve az odavándorlásokat, valamint az elvándorlásokat átlagos számát az 5 évet felölelő periódusokban, elmondható, hogy az odavándorlások esetében egy időszaktól (2006 és 2010 között nem növekedett az előző időszakhoz képest) eltekintve, mindkettő értéke fokozatosan növekedett 1991 és 2020 között (4. táblázat). Az odavándorlások átlagos száma 1,86-szorosára, míg az elvándorlásoké 2,3-szorosára emelkedett a 2016-2020-as időszakra, a legelső vizsgált, 1991-1995 közötti periódus értékéhez képest. A 2000-es években egyre mérséklődő migrációs nyereség pedig elsősorban annak volt köszönhető, hogy az elvándorlások átlagos száma nagyobb mértékben nőtt ezekben az időszakokban, mint az odavándorlásoké.

4. táblázat: Az odavándorlások, illetve elvándorlások átlagos számának, valamint a vándorlási egyenleg rátájának alakulása a Szeged körül előzetesen lehatárolt szuburbán zóna esetében, az 1991 és 2020 közötti időszakokban.

Időszakok	Odavándorlások átlagos száma (fő)	Elvándorlások átlagos száma (fő)	Vándorlási egyenleg rátája (ezrelék)
1991-1995	1865,4	1355,0	13,88
1996-2000	2189,6	1661,0	12,47
2001-2005	2357,6	1873,6	10,19
2006-2010	2338,6	2175,4	3,36
2011-2015	2597,6	2472,4	2,62
2016-2020	3477,6	3088,8	7,87

Forrás: Forrás: TeIR T-Star alapján saját szerkesztés

A szuburbán zóna értékei e mutató tekintetében is jelentősen eltérnek a megye másik két településcsoportjától, valamint a központi város, Szegedtől (5. táblázat). Azonban a megyeszékhely esetében az egyes időszakok átlagos vándorlási értékeit tekintve, a legnagyobb mértékű migrációs veszteség időszaka (1996-2000) nem esik egybe a legnagyobb mértékű népességszám csökkenés (1991-1995) időszakával. Mindez annak köszönhető, hogy a város a '90-es évek elején, 1991 és 1993 között még migrációs nyereséggel rendelkezett, a bevándorlások magas számának köszönhetően, amely összességében meghaladta az 1994-es és 1995-ös év vándorlási veszteségét. 1994 és 2004 között az elvándorlások száma viszont folyamatosan meghaladta az odavándorlásokét, ami a '96-2000-es, valamint a 2001-2005-ös időszakok átlagos értékein (-4,32 és -2,48 ezrelék) már visszaköszön. Szeged esetében ezt követően pozitív migrációs tendenciák voltak megfigyelhetők, a 2010-es évek második feléig. A megye funkcionális városai a vizsgált időszakban mindvégig migrációs veszteséggel rendelkeztek, az elvándorlások számának fokozatos növekedése miatt. A megye többi települése tekintetében pedig időszakonként eltérő tendenciák figyelhetők meg. Esetükben az odavándorlások és az elvándorlások száma a '91-'95-ös időszakban még kiegyenlített egymást, az ezt követő periódusokban ('96 és 2000, valamint 2001 és 2005 között) viszont az odavándorlások növekedésének köszönhetően, e településcsoport tekintetében is migrációs nyereség jelentkezett. Ennek volumene azonban messze elmaradt a szuburbán zóna esetében tapasztaltaktól. Nagyobb mértékű elvándorlás csak a 2006-2010 (ekkor volt a legrosszabb, -5,5 ezrelék a ráta értéke), valamint a 2011-2015 időszakokban sújtotta a megye többi, falusias jellegű települését.

5. táblázat: A vándorlási egyenleg rátájának alakulása a meghatározott településcsoportok szerint Csongrád-Csanád megyében, az 1991 és 2020 közötti időszakokban.

Időszakok	Szuburbán zóna	Szeged	Funkcionális városok	Többi település
1991-1995	13,88	1,39	-0,37	-0,20
1996-2000	12,47	-4,32	-1,65	3,14
2001-2005	10,19	-2,48	-2,17	1,81
2006-2010	3,36	6,05	-2,17	-5,50
2011-2015	2,62	1,81	-3,09	-3,51
2016-2020	7,87	-3,21	-2,39	-0,65

Forrás: TeIR T-Star alapján saját szerkesztés

A szuburbán zóna települési szintű adatsorát vizsgálva megállapítható, hogy a legtöbb település esetében a vándorlási ráta időszakonkénti alakulása hasonló a lakónépesség számában tapasztalt változásokhoz. A 12 település közül 8 esetében szintén az 1990-es évek időszakaiban figyelhető meg a legnagyobb mértékű migrációs nyereség és a ráta értéke az egyes időszakokban ott a legmagasabb, ahol a népességgyarapodás is a legnagyobb arányú volt. Például ez esetben is kiemelhető az övezet többi településéhez viszonyítva Zsombó (35 ezrelék), valamint Domaszék (25 ezrelék) értéke az 1991-'95-ös időszakot tekintve, valamint Röske nagymértékű javulása is megfigyelhető a '90-es évek első, illetve második fele között (1991 és '95 között 1,71 ezrelék, míg '96 és 2000 között 14,07 ezrelék volt a ráta értéke) (6. táblázat). A vándorlások volumenének időbeli változását jól szemléltetheti, ha megnézzük hány település közelíti meg a 10 ezrelékes értéket az egyes időszakokban a vándorlási egyenleg rátája alapján. A '90-es évek periódusaiban a vizsgált települések döntő többsége elérte az említett határértéket a vándorlási egyenleg rátáját tekintve (1991-1995 között a 12 településből 8, míg 1996-2000 között pedig 10 település), 10 ezrelék alatti érték csak néhány település esetében figyelhető meg. Az 1991-1995-ös időszakban 4 darab (Bordány, Mórahalom, Röske, Zákányszék), míg a '96-2000-es ciklusban 2 darab olyan (Mórahalom, Zákányszék) városkörnyéki település volt, amely megközelítőleg sem érte el a kitűzött határértéket. Ezzel szemben a 2001-2005-ös időszakban már csak 5 darab városkörnyéki település haladta meg a 10 ezrelékes értéket (Deszk, Domaszék, Mórahalom, Szatymaz, Zsombó). Közülük Mórahalom emelhető ki, ahol a korábbi időszakok gyengébb értékei után a népességszámhoz viszonyított vándorlási nyereség ebben az időszakban volt a legnagyobb mértékű (14,18 ezrelék) és ezt követően is folyamatosan a legjobbak között volt a Szeged környéki települések összevetésében. A 2000-es évek második felében, 2006 és 2010 között a 10 ezrelékes értéket már egyik település sem érte el, 9 ezrelék feletti értékkel is mindössze csak 3 közelíti meg azt (Deszk, Mórahalom és Szatymaz). Ezt követően, a 2011-2015-ös periódusban Deszk és Szatymaz vándorlási rátája is jelentősen visszaesett, a meghatározott limitet csak Újszentiván érte el (10,16 ezrelék), rajta kívül még Mórahalom mutatott viszonylag jelentős értéket (9,28 ezrelék), a többi városkörnyéki település rátaértéke az 5 ezreléket sem érte el, sőt Tiszasziget, Zákányszék, illetve Zsombó ekkor negatív értéket mutatott a ráta az átlagos elvándorlások növekvő számának köszönhetően. Azonban a későbbi időszak adatait is figyelembe véve nagyobb mértékű, folyamatos migrációs veszteség egy település esetében sem volt megfigyelhető. Egyedül Zákányszéken volt több időszakot felölelően negatív előjelű a vándorlási ráta (a 2006 és 2020 közötti időszakokban), ahol az elvándorlások átlagos száma 11-gyel, 8-cal, majd 4-el haladta meg a községre vándorlók átlagos számát az egymást követő időszakokban. Az utolsó vizsgált időszakban, 2016 és 2020 között ismét több település is elérte a 10 ezrelékes értéket. Újszentiván vándorlási nyereségének mértéke (18,1 ezrelék) a korábbi időszakok átlagaihoz képest is kiemelkedő, rajta kívül Deszk és Mórahalom (13 ezrelék körüli érték), valamint Algyő és Szatymaz érte el az említett határértéket a meghatározott időszakban, ezenkívül Tiszasziget 9,40 ezrelékes értéke is közelít hozzá.

6. táblázat: A vándorlási egyenleg rátájának (ezrelék) alakulása a szuburbán zóna településein, az 1991 és 2020 közötti időszakokban, kiemelve az egyes időszakok szélső értékeit.

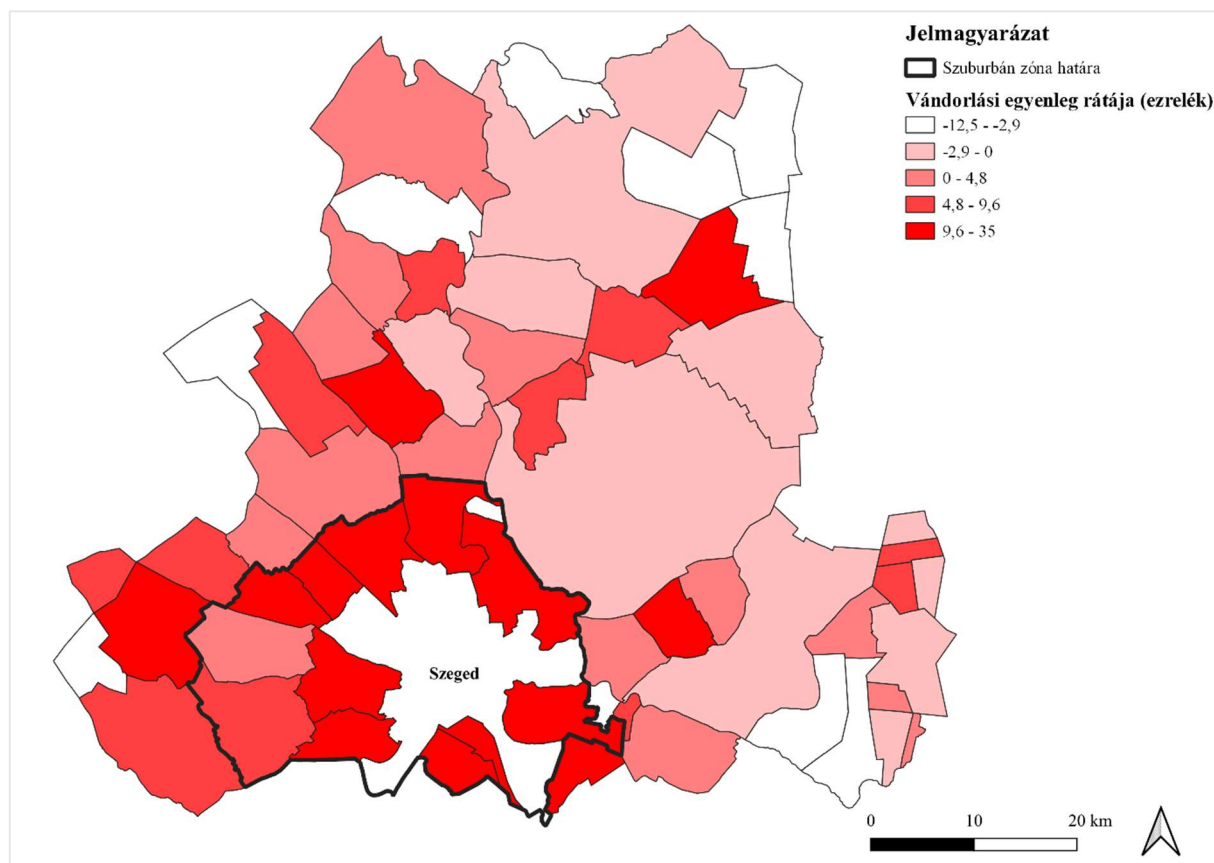
Települések	1991-1995	1996-2000	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2020
Algyő		12,29	3,28	-2,29	5,63	10,42
Bordány	7,78	10,49	4,30	6,13	1,72	4,19
Deszk	15,38	13,84	11,10	9,82	2,19	13,25
Domaszék	25,31	22,25	19,75	7,36	2,24	-1,07
Mórahalom	8,51	5,72	14,18	9,63	9,28	13,79
Röszke	1,71	14,07	5,74	-7,40	2,86	2,66
Sándorfalva	14,09	10,46	8,37	0,40	0,46	8,56
Szatymaz	16,85	20,51	15,50	9,80	4,57	11,28
Tiszasziget	14,59	10,92	6,50	0,68	-3,27	9,40
Újszentiván	14,11	9,71	8,03	8,40	10,16	18,10
Zákányszék	2,88	3,39	4,26	-4,20	-2,96	-2,05
Zsombó	35,09	16,10	15,87	-0,06	-6,32	3,67
Szuburbán zóna	13,88	12,47	10,19	3,36	2,62	7,87

Forrás: TeIR T-Star alapján saját szerkesztés

A megye többi településének adatsorát vizsgálva, a vándorlási egyenleg rátája alapján időszakonként több olyan települést is találhatunk, amely meghaladja a szuburbán zóna átlagos értékeit, vagy csak kevéssel marad el attól. Közülük ismételten a Szegedhez közelebb elhelyezkedő településeket érdemes kiemelni, különös tekintettel azokra, amelyek a szuburbanizáció csúcsidőszakában nagymértékű migrációs nyereséget mutattak. Óföldség a megyeszékhelytől 30 km-re, Maroslele szomszédságában helyezkedik el, a vizsgált időszakban mindvégig rendkívül kiemelkedő vándorlási rátaértékkel (35 ezrelékes volt esetükben a legalacsonyabb érték) rendelkezett. Mindez abból adódik, hogy a községen idők otthona található, valamint megyei viszonylatban a legalacsonyabb népességszámú (népességszáma 500 fő körül alakult 1991 és 2020 között) települések közé tartozik, az idevándorlók legnagyobb részét tehát az intézménybe érkező időskorúak teszik ki. A Szegedtől szintén 30 km-re elhelyezkedő Ópusztaszer, valamint a Mórahalom mellett található Ruzsa is hasonló cipőben jár. Az említett települések vándorlási rátája a '96-2000-es időszakban hozzávetőlegesen megegyezett a szuburbán zóna átlagával (12,45 ezrelék), amiben szintén meghatározó szerepe van az ott működő bentlakásos szociális intézményeknek. A szuburbanizációs folyamat szempontjából talán érdekesebb lehet Kübekháza esete, amely települést már a népességszám változás elemzésénél is külön kiemeltünk az előzetesen lehatárolt szuburbán zónába be nem sorolt települések közül. A község a többi szuburbán jellegű településhez hasonló tendenciákat mutat a vándorlási egyenleg rátája alapján. A ráta értéke az 1996-2000-es, valamint a 2001-2005-ös időszakban volt a legjobb (9,62 ezrelék, ill. 10,84 ezrelék), ami az előbbi periódust tekintve nem sokkal maradt el a szuburbán övezet átlagától, utóbbi esetében viszont el is érte azt. Továbbá, megyei viszonylatban a '91-'95 közötti ciklus értéke is jónak mondható (5,5 ezrelék). Ezt követően, a 2000-es évek második felében, valamint 2011 és 2015 között arányaiban nagyobb visszaesés következett be a rátaértékben, mint a többi városkörnyéki település értékében. Ezen időszakokban elvándorlás jellemezte Kübekházát (pl. a 2006-2010-es időszakban -9,61 ezrelék volt a ráta értéke), amihez az odavándorlások átlagos számának csökkenése és az

elvándorlások növekedése egyaránt hozzájárult. A 2010-es évtized második felében, viszont több városkörnyéki településhez hasonlóan ismét migrációs nyereség volt megfigyelhető. Mindebből arra következtethetünk, hogy a település lakónépességének a megye többi településénél nagyobb mértékű növekedésében, az 1990-es évtizedben, a szuburbanizáció csúcsidőszakában, a község migrációs nyereségének meghatározó szerepe volt, azonban esetükben a 2000-es évtized második felétől kezdődően nagyobb visszaesés volt tapasztalható, mint a többi Szeged környéki település esetében, ami a lakónépesség számának fokozatos csökkenésében is megmutatkozott.

Összességében, a Szeged környéki települések esetében, a vándorlási ráta tekintetében hasonló trendek figyelhetők meg, mint a népességszám változásánál. A legmagasabb értékek ez esetben is az 1990-es évtized során jelentkeztek, amely Szeged környéki vonatkozásban is szuburbanizáció kiteljesedésének időszakaként azonosítható. A 3. ábrán látható, hogy a vándorlási ráta értékei alapján szintén hasonló térbeliséget mutat a folyamat, mint a népességszám-változás esetében (2. ábra). A legmagasabb értékek a Szegedhez legközelebb elhelyezkedő, valamint az idősek otthonával, bentlakásos szociális intézményekkel rendelkező településeken figyelhetők meg (Óföldreák, Ruzsa, Ópusztaszer, illetve Nagymágocs) az 1996 és 2000 közötti időszakban. Ezzel szemben a központi várost, Szegedet migrációs veszteség jellemezte ebben az időszakban, amiben vélhetően nagy szerepe volt a városkörnyéki településekre történő kiáramlásnak. Ezt követően a 2000-es évtizedtől, és főleg annak második felétől visszaesés következett be a városkörnyéki települések vándorlási rátáit tekintve. 2011-2015 között néhány esetben már migrációs veszteség is megfigyelhető volt (Tiszasziget, Zákányszék, Zombó), majd az évtized második periódusában néhány település újra pozitív tendenciákat mutatott a korábbi időszakok értékeihez képest (pl.: Újszentiván, Mórahalom, Rőszke). Mindezek alapján megállapítható, hogy a legtöbb Szeged környéki település esetében az odavándorlások, illetve az elvándorlások volumene határozza meg legnagyobb mértékben népességszámának alakulását.

3. ábra: A vándorlási egyenleg rátája Csongrád-Csanád megye településein, az 1996 és 2000 közötti időszakban. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

6.3. Természetes szaporodás rátája

A meghatározott településcsoportok mindegyikét folyamatos természetes fogyás jellemzi a vizsgált időszakban, azonban ennek mértéke tekintetében már megfigyelhetők különbségek (7. táblázat). Az 1991 és 2015 közötti 5 éves periódusok mindegyikében Szegeden volt legkisebb a fogyás mértéke (jellemzően -2, -3 ezrelék körüli). A további sorrend is hasonló volt ezen időszakok mindegyikében, a megyeszékhelynél valamivel nagyobb mértékű természetes fogyás jellemezte a szuburbán területeket (jellemzően -3 ezrelék körüli értékkel), valamint a funkcionális városokat (-5, -6 ezrelék), a legrosszabb helyzetben demográfiaiilag pedig a megye többi, falusias jellegű települése volt (-7 és -9 ezrelék közötti értékekkel). Ezt követően, a 2016-2020-as időszakra viszont megfordult a sorrend Szeged és szuburbán településcsoport között. Immáron utóbbi esetében jelentkezett a legkisebb mértékű természetes népességvesztés (-2,29 ezrelék), míg Szeged értéke ennél valamivel kedvezőtlenebb volt (-3,6 ezrelék). A funkcionális városok és a megye többi települése tekintetében ebben az időszakban sem volt tapasztalható semmiféle változás, a korábbi időszakok trendjeihez képest. Továbbá, ha az egyes csoportok „legkedvezőbb” értékének időszakai szerint vizsgálódunk, akkor szintén eltéréseket figyelhetünk meg a szuburbán és a nem szuburbán típusú településcsoportok között. Szeged, a funkcionális városok, valamint a falusias települések esetében egyaránt az 1991-1995 közötti időszakban volt a legkisebb a természetes fogyás volumene, ezt követően pedig csak rosszabb értékeket produkáltak ennél. Ezzel szemben a szuburbán zónánál a legutolsó, 2016-2020-as periódusban volt legközelebb a ráta értéke a 0-hoz. Külön Szeged értékeit figyelve megállapítható, hogy amikor a városkörnyéki településekre történő kiköltözések intenzitása a korábban felvázolt trendeknek

megfelelően visszaesett, akkor a központi település rátaértéke is valamivel kedvezőbb volt, mint a szuburbanizáció elterjedésekor. Például a 2006-2010-es időszakban (a visszaeséskor) -1,89 ezrelék, míg a '96-2000-es időszakban (a folyamat tömeges elterjedésekor) -3,18 ezrelék volt a ráta értéke. Ezek mellett az egyes periódusok átlagos születési, illetve halálozási számait tekintve is eltérő tendenciák figyelhetők meg. A központi város, valamint a nem szuburbán településcsoportok esetében a születések és a halálozások átlagos száma fokozatosan csökkent. Arányaiban véve pedig a születések száma csökkent nagyobb, míg a halálozásoké kisebb mértékben, ami egyre kedvezőtlenebb értékeket eredményezett a természetes szaporodás rátájában. A szuburbán zóna tekintetében szintén csökkent a halálozások időszakonkénti átlagos száma, ezzel szemben a születéseké nem változott trendszerűen, ezáltal pedig egyre kisebb lett közöttük a különbség, mindez végső soron a ráta 2016-2020-as értékében (-2,29 ezrelék) is megmutatkozott, ami javulást jelentett a korábbi időszakokhoz képest. Abban pedig, hogy a szuburbán zóna esetében, a többi településcsoporttal ellentétben nem csökkent a születések átlagos száma, vélhetően főként a fiatalabb korosztályokat, családokat érintő kitelepüléseknek is nagy szerepe volt.

7. táblázat: A természetes szaporodás rátájának (ezrelék) alakulása a meghatározott településcsoportok szerint Csongrád-Csanád megyében, az 1991 és 2020 közötti időszakokban.

Időszakok	Szuburbán zóna	Szeged	Funkcionális városok	Többi település
1991-1995	-3,50	-1,00	-4,28	-7,23
1996-2000	-5,03	-3,18	-6,22	-8,86
2001-2005	-3,48	-2,60	-5,33	-7,70
2006-2010	-3,06	-1,89	-5,45	-8,15
2011-2015	-3,36	-2,89	-6,45	-8,95
2016-2020	-2,29	-3,60	-6,31	-8,82

Forrás: TeIR T-Star alapján saját szerkesztés

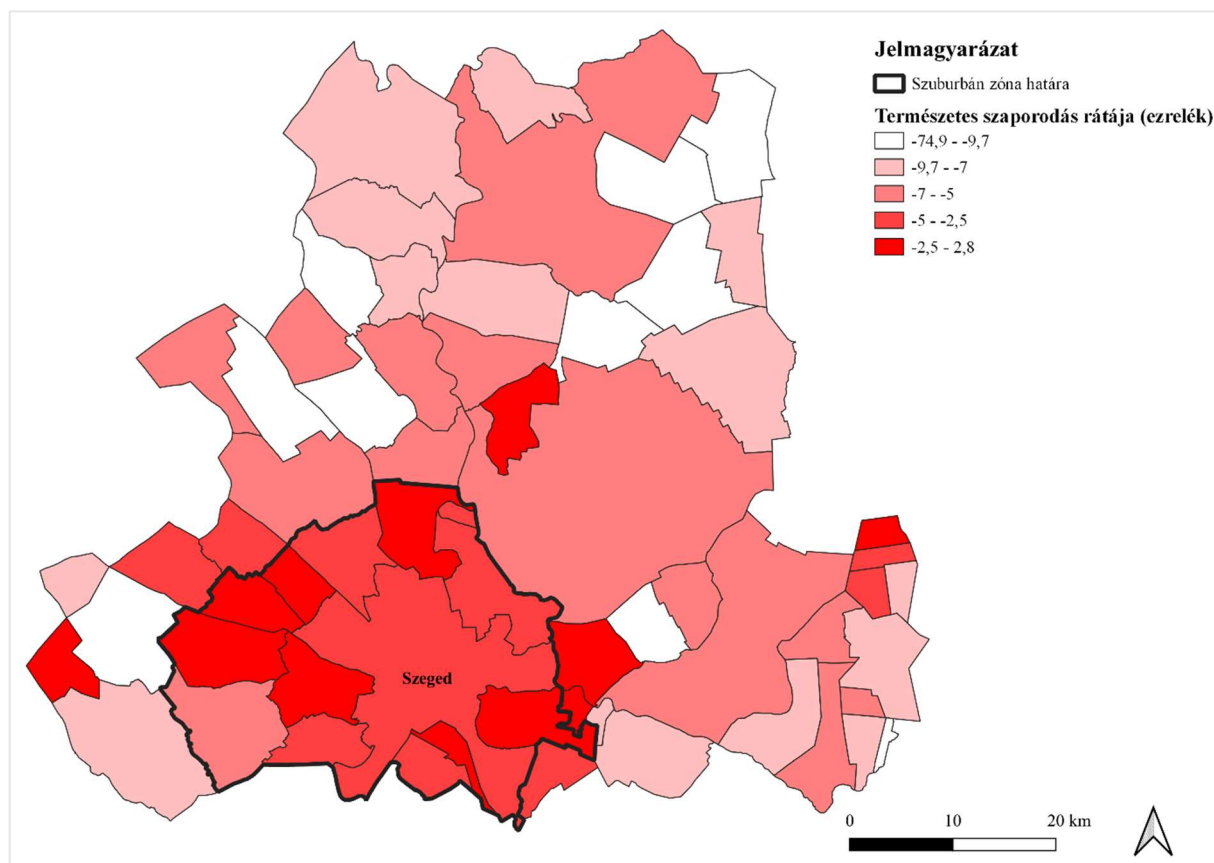
Az egyes szuburbán jellegű települések értékeit vizsgálva is hasonló tendenciákra lehetünk figyelmesek. A 12 városkörnyéki településből 7 esetében is a 2010-es évek periódusaiban volt megfigyelhető a legkedvezőbb rátaérték. Az első és az utolsó vizsgált 5 éves időszak adatait összehasonlítva pedig elmondható, hogy Zsombó és Újszentiván kivételével minden esetben a későbbi periódushoz kötődik a jobb érték (8. táblázat). Ez alapján elmondható, hogy a szuburbanizációhoz köthető kiköltözések a legtöbb esetben ténylegesen javítottak valamelyest a Szeged környéki települések demográfiai viszonyain. Mindez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy kisebb mértékű természetes fogyás jellemzi őket, mint a megye többi települését. Természetes szaporodást produkáló települést Szeged környékén is csak elvétve találhatunk egy-egy időszak során. Mindössze 3 ilyenre volt példa, ezek közül 2 ugyanabban a periódusban volt megfigyelhető. Zsombó és Újszentiván egyaránt 1991 és 1995 között, Domaszék pedig a 2011-2015-ös időszakban mutatott természetes szaporodást, esetükben értelemszerűen ezekhez a periódusokhoz köthető a ráta legkedvezőbb értéke is. A 6 darab vizsgált időszak során, 5 esetben is Mórahalomhoz volt köthető a legnagyobb mértékű természetes fogyás a Szeged környéki települések összevetésében. Azonban esetükben is megfigyelhető egyfajta javulás, a 2000-es évektől kezdődően, a korábbi időszakokhoz képest csökkent természetes fogyás mértéke, ami az említett település tekintetében egybeesik a fiatalabb, városi népesség nagyobb volumenű kiáramlásával.

8. táblázat: A természetes szaporodás rátájának (ezrelék) alakulása a szuburbán zóna településein, az 1991 és 2020 közötti időszakokban, kiemelve az egyes települések szélső értékeit.

Települések	1991-1995	1996-2000	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2020
Algyő		-8,50	-3,21	-4,97	-3,82	-2,90
Bordány	-2,24	-2,74	-3,35	-0,88	-0,55	-1,40
Deszk	-1,46	-4,59	-1,76	-1,06	-3,00	-0,11
Domaszék	-5,30	-3,86	-1,24	-1,08	0,61	-1,51
Mórahalom	-9,17	-12,10	-6,20	-4,86	-7,92	-5,68
Röszke	-7,80	-6,58	-7,43	-4,12	-3,87	-3,45
Sándorfalva	-1,62	-3,03	-3,67	-3,51	-4,59	-0,92
Szatymaz	-2,17	-3,70	-3,09	-3,00	-3,58	-3,59
Tiszasziget	-5,66	-4,32	-2,62	-3,52	-5,02	-3,72
Újszentiván	1,41	-3,72	-2,47	-2,88	-2,70	-0,98
Zákányszék	-3,40	-4,12	-3,12	-4,70	-2,07	-1,47
Zsombó	3,18	-0,26	-1,64	-0,46	-0,48	-0,36
Szuburbán zóna	-3,50	-5,03	-3,48	-3,06	-3,36	-2,29

Forrás: TeIR T-Star alapján saját szerkesztés

Összegezve, a Szeged körüli szuburbán és a megye többi, nem szuburbán települései között a természetes szaporodás rátája alapján is megfigyelhetőek különbségek. A megyeszékhelyet, illetve a környéki településeket jellemzően kisebb mértékű természetes népességfogyás jellemzi (4. ábra). A szuburbán települések többnyire a csúcsidőszak után, a 2000-es években mutattak egyre kedvezőbb értékeket, ami elsősorban a halálozások számának időszakonkénti fokozatos csökkenéséből következik, valamint abból, hogy a születések száma nem mutatott csökkenő tendenciát esetükben, a megye többi településével ellentétben. Mindebből arra következtethetünk, hogy a folyamat által érintett települések napjainkra jellemzőbben fiatalosabb korszerkezettel rendelkeznek, a kiköltöző fiatal családok javítottak demográfiai viszonyaikon. A megye többi települését illetően, Nagyér községe egyedülként mutatott pozitív rátaértéket a 2016-2020-as időszakban. Rajta és a Szeged környéki szuburbán településeken kívül még Maroslele, Öttömös, Klárafalva, valamint Mártély került a legkedvezőbb kategóriába a mutatót illetően, az említett időszakban. Utóbbi esetében a korábban vizsgált mutatók is utaltak szuburbanizációs folyamatokra, azonban annak központja biztosan nem Szeged, hanem területi közelségéből adódóan inkább Hódmezővásárhely. A vándorlási egyenleg rátájánál kiemelt, idősök otthonával rendelkező települések (Óföldséák, Ópusztaszer, Ruzsa valamint Nagymágocs) a természetes fogyás tekintetében egyaránt a legrosszabbak között vannak a megyei összevetésben. Ez is azt igazolja, hogy migrációs nyereségük ténylegesen az intézményekbe érkezőkből eredt.

4. ábra: A természetes szaporodás rátája Csongrád-Csanád megye településein, a 2016 és 2020 közötti időszakban. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

7. A Szeged környéki települések lakásállomány változása

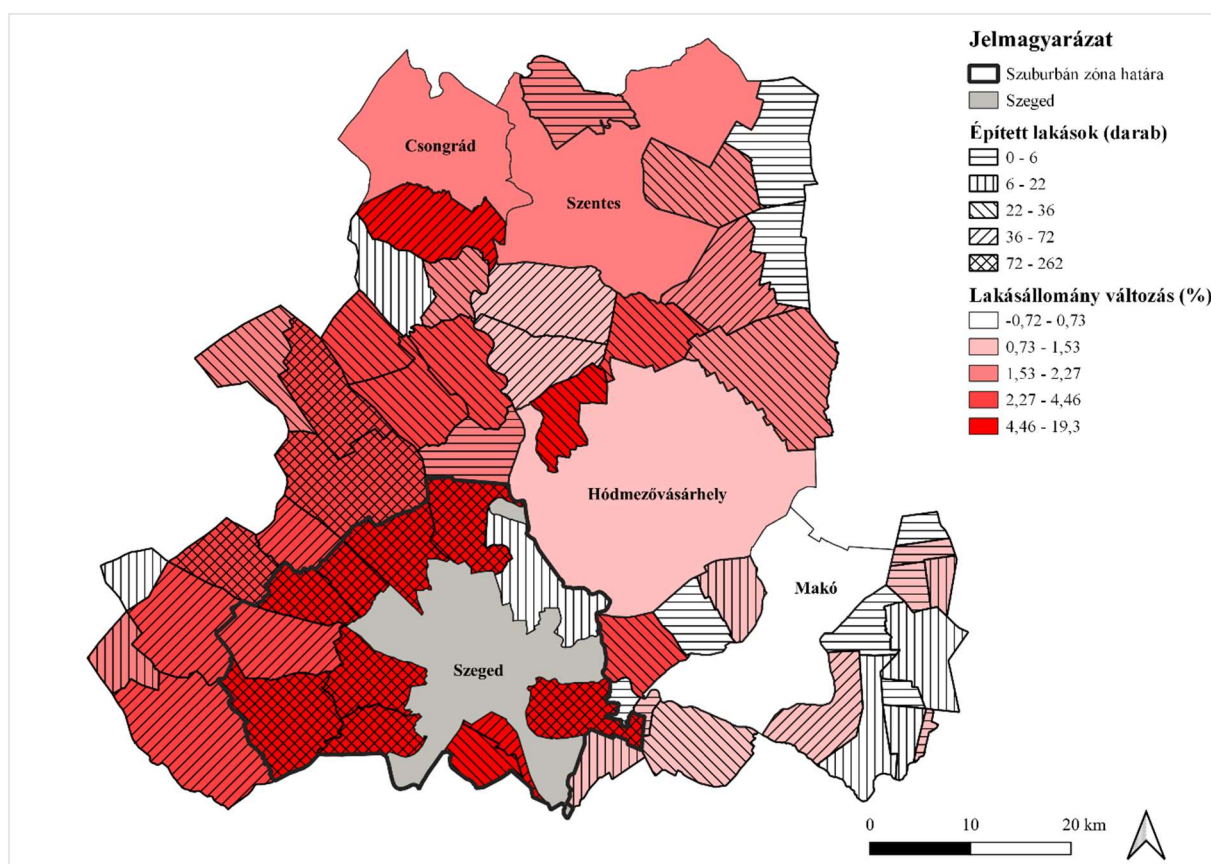
A népességnövekedés súlypontja mellett a szuburbanizáció elterjedésével a lakásberuházások súlypontja is a városkörnyéki településekre helyeződik át (TÍMÁR J. 1993). Ebben pedig meghatározó szerepe volt a magánérőből történő, családi házas építkezéseknek (BAJMÓCY P. 1999), hiszen a városból kiköltözők jellemzően új, saját igényeiknek megfelelő lakóegységeket alakítottak ki (TÓTH K. – KOÓS B. 2004). Mindennek következtében új utcák, utcatorok jelentek meg a folyamat által érintett településeken (BAJMÓCY P. 2000), ebből adódóan pedig a lakásállomány dinamikus növekedése, valamint az újonnan épített lakások magasabb száma jellemzi a szuburbiákat.

A legnagyobb ütemű lakásállomány növekedés az előzetesen lehatárolt szuburbán zóna és jellemzően a megye többi településén (nem beleértve a városokat) is az 1991 és 1995 közötti időszakra tehető. A 11 darab Szeged környéki (ekkor még Algyő nem volt önálló) településnek átlagosan 4,36%-kal gyarapodott a lakásállománya, amely több, mint kétszer nagyobb érték a megye funkcionális városainak (2,04%), valamint három és félszer nagyobb a megye többi településének átlagos növekményénél (1,23%). Évtizedes távlatban vizsgálva, az 1991 és 2000 közötti időszakot tekintve pedig átlagosan csaknem négyszer nagyobb ütemben nőtt a szuburbán települések lakásállománya (7,13%), mint a funkcionális városoké (1,81%) és a többi megyei településé (1,83%). A 11 darab városkörnyéki település közül 8-nak is az 1991 és 1995 közötti időszakban gyarapodott legnagyobb mértékben a lakásállománya, kiemelendő Zsombó 10,64%-os értéke. Csupán Deszk, Zákányszék, valamint Mórahalom esetében esett eltérő időszakra a legnagyobb arányú növekedés. Ezek közül kiemelendő Mórahalom, ahol a 2006 és 2010 közötti időszak jelentette a csúcst, 7,36%-os növekedéssel, míg az azelőtti időszakokban mindössze 3,15%-os, 1,13%-os, valamint 2,09%-os növekedés volt megfigyelhető, amely egyik esetben sem érte el a szuburbán zóna átlagát, az említett időszakban viszont több, mint kétszerese volt annak. Algyő esetében a '91-'95 közötti időszakra még nem állnak rendelkezésünkre adatok, itt a legnagyobb mértékű növekedés a 2001-2005-ös időszakban volt megfigyelhető (3,35%), amely az adott periódusban meghaladta a szuburbán települések átlagát (2,75%).

Az újonnan épített lakások abszolút számát vizsgálva is hasonló képet kapunk. Az 1991 és 1995 közötti időszakban összesen 878 darab új lakás épült a 11 Szeged környéki településen, amely a legtöbb az 5 éves periódusokat összevetve. Számuk 3 településen haladta meg a 100-at, Sándorfalván 174, Zsombón 128, Domaszéken pedig 114 darab lakást építettek, tehát az említett időszakban ezen a 3 településen építették fel az összes új lakóegység 47,4%-a a szuburbán zóna településeit figyelembe véve. Évtizedes távlatban vizsgálva viszont már nem ennyire egyértelmű a helyzet, mivel 1991 és 2000 között összesen 1406, míg 2001 és 2010 között 1444 darab épített lakást regisztráltak a településeken. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy utóbbi időszakra már Algyő esetében is végig rendelkezésre állnak az ehhez kapcsolódó adatok, míg az első vizsgált évtizednél csak 1998-tól kezdve, így tehát az utóbbi évtizednél már végig 12 darab településsel számolhatunk, a 11 helyett. Emellett további 4 olyan település is van (Bordány, Deszk, Mórahalom, Zákányszék), ahol növekedés volt megfigyelhető 2001 és 2010 között az épített lakások számában a korábbi évtizedhez képest. Ezek közül különösen Mórahalom értéke kiemelkedő, ahol összesen 263 darab lakás épült a 10 év alatt, ezek közül pedig 199 az évtized második felében, 2006 és 2010 között. A legnagyobb lakásépítési hullám e települések esetében tehát nem esett egybe a szuburbanizáció csúcsidőszakával, ahhoz képest valamivel később jelentkezett. Ezt követően, a 2010 utáni időszakban a gazdasági válság nyomán megváltozott gazdasági és lakáspiaci helyzetnek köszönhetően jelentősen

visszaesett az épített lakások száma a korábbiakhoz képest, amelyek a lakossági szuburbanizáció egyik fő mozgatórugóját jelentették (BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012). Különösen nagy volt a visszaesés a 2011-2015-ös időszakban, ekkor csupán harmadannyi lakás épült a Szeged környéki zóna településein, mint az 1991-1995 években. Ugyanakkor néhány település esetében javulás volt megfigyelhető, a 2016-2020-as évek adatai alapján, az előző 5 éves periódushoz képest. Algyő esetében 17-ről 71-re, Deszk esetében 42-ről 91-re, míg Újszentiván esetében 10-ről 36-ra nőtt az épített lakások száma az említett időszakban.

A lakásállomány gyarapodása, illetve az új építésű lakások száma tekintetében a Szeged környéki települések fölénye tehát egyértelmű, mindez pedig 1991 és 2000 között volt a legkiemelkedőbb, amikor a népesség kiáramlása is legnagyobb mértékben volt megfigyelhető (5. ábra). Ebből pedig arra következtethetünk, hogy a szuburbán települések esetében valóban a kiköltözők és az általuk végrehajtott építkezések voltak a lakásállomány dinamikus növekedésének mozgatórugói.

5. ábra: A lakásállomány %-os változása Csongrád-Csanád megye településein, valamint az épített lakások száma Csongrád-Csanád megye településein a funkcionális városok kivételével 1991 és 2000 között. Forrás: TeIR T-Star alapján saját szerkesztés

8. A Szeged környéki települések közlekedésföldrajzi helyzete

A közlekedésföldrajzi helyzet, a közlekedés fejlettsége és infrastruktúrája, valamint a szuburbanizációs térfolyamat között egyértelmű és meghatározó kapcsolat van, egyesek szerint a városi népesség és tevékenységek decentralizációjának ez az egyik alapfeltétele (TÍMÁR J. 1993; BAJMÓCY P. – SZEBÉNYI A. 2007). Mindez abból adódik, hogy a városkörnyékekre kitelepülők kapcsolata nem szakad meg a központi várossal, nagyrésztük továbbra is ott vállal munkát, gyermekeiket oda járatják iskolába, vagy óvodába, emellett jellemzően több (pl. nagykereskedelmi) szolgáltatást is a közeli nagyvárosban vesznek igénybe. Ebből adódóan a központi település és annak környéke viszonylatában a korábbiaknál is egyre intenzívebbé válnak a mindennapi térkapcsolatok, ami például az ingázás felerősödésében nyilvánul meg. Mindez egyre nagyobb terhet jelent a nagyváros és környéke közlekedési hálózatára, például a zsúfoltság növekedésével. A szuburbanizáció egyik fontos, és az egyik leggyorsabban jelentkező következménye tehát a közlekedéssel szemben támasztott igények, a közlekedési kereslet megváltozása, ami az egyéni- és a tömegközlekedést egyaránt érinti (HARDI T. – NÁRAI M. 2005; BAJMÓCY P. – SZEBÉNYI A. 2007). Ez okból kifolyólag a Szeged környéki települések szuburbanizációs vizsgálatába a közlekedés földrajzi helyzetük, valamint az ingázás mellett indokolt lehet az egyes közlekedési módok szerepét is bevonni.

8.1. Fontosabb közutak, vasútvonalak

Az egyes települések közlekedési helyzete tehát a kiköltözések mértékét is jelentősen befolyásolhatja (BAJMÓCY P. – SZEBÉNYI A. 2007), emellett előfordulhat, hogy a nagyváros szuburbán zónája a fontosabb utak mentén területileg messzebbre elnyúlik (BAJMÓCY P. 2003b). Egy adott helységen áthaladó főútvonalnak a településen belül is lehet differenciáló hatása a szuburbanizáció szempontjából. A kiköltözők Szeged környékén is jellemzően a fontosabb útvonalakhoz közel, a település központi város felőli részén építik fel új otthonaikat (BAJMÓCY P. 2000), ahogy az például Deszk esetében is megfigyelhető (VIKOR Z. Á. – KIS K. 2018). Továbbá a jó közlekedési helyzetű, városkörnyéki települések a gazdasági szuburbanizáció szempontjából is kedvezőbb helyzetben vannak, hiszen a vállalatok új telephelyválasztása során ez is fontos szempont (TÓTH K. – KOÓS B. 2004).

A Szeged környéki szuburbán zónába sorolt települések felét (a 12 településből 6 darabot) érinti valamely fontosabb főútvonal. A központi városból kiindulva szinte minden irányban találhatunk egy-egy ilyen települést. Észak-keleti irányban Algyót a 47-es főútvonal, dél-kelet felé Deszket a 43-as, dél-nyugat felé Röszt az 5-ös, nyugati irányban Domaszéket és Mórahalmot az 55-ös, míg Szatymazt észak-nyugati irányban szintén az 5-ös főút érinti (6. ábra). Ezek a Szeged környéki települések rendelkeznek tehát a legjobb közúti közlekedési kapcsolatokkal. A '90-es évek népességváltozási adataira visszatekintve közülük Domaszék, Deszk és Szatymaz egyaránt azok között volt, amelyek a legnagyobb arányú népességszám növekedést mutattak a szuburbanizáció elterjedésének csúcsideszakában. Esetükben vélhetően az átlagnál kedvezőbb elérhetőség is meghatározó lehetett a kiköltözések szempontjából. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy ez önmagában nem jelentett differenciáló tényezőt. Például a folyamat elterjedésének időszakában a legnagyobb mértékű népességnövekedést mutató Zsombót elkerülik a térség főbb útvonalai, az említett települést az 5405-ös számú mellékút köti össze Szegeddel. A többi szuburbán zónába sorolt települést, Zsombóhoz hasonlóan, 4 számjegyű mellékutak kötik össze a megyeszékhellyel. A Szegedtől távolabbi települések esetében viszont felértékelődhet a jobb közlekedési adottságokkal rendelkezők helyzete. Mórahalom és Zákányszék egyaránt körülbelül 22 kilométerre, nyugati irányban

helyezkedik el Szegedtől, a szuburbán zóna települései közül legtávolabbra a nagyvárostól. Utóbbin nem halad keresztül egyik említett főútvonal sem, Mórahalommal ellentétben, és a korábbiakban elemzett mutatók alapján a folyamat is jóval kevésbé érintette a települést. Ezenkívül megfigyelhető, hogy a határ menti elhelyezkedésű településeket (Röszke, Tiszasziget, valamint idesorolható Kübekháza is) jellemzően kisebb intenzitással érte el a szuburbanizáció. Közülük Röszke egészen jó közlekedési adottságokkal rendelkezik, azonban gyarapodásának mértéke egy periódustól (1996-2000) eltekintve legjobb esetben is csak átlagosnak mondható. Tiszasziget is csupán a legutolsó vizsgált időszakban (2016 és 2020 között) érte el a szuburbán zóna átlagát a népességszám növekedésének mértéke tekintetében, Kübekháza pedig a 2010-es évek közepére lényegében elvesztette a csúcsidőszakban mutatott növekményét. Továbbá, a közlekedésföldrajzi jellemzőkhöz kapcsolódóan meg kell jegyezni, hogy Szeged környékén 2 autópálya (M5-ös, illetve az M43-as) is halad, azonban a lakosság kiáramlásának irányait ezek nagymértékben nem befolyásolták. Mindez főként abból adódik, hogy az M5-ös autópálya (a 6. ábrán E75-ös útként van jelölve) Szeged és Röszke közötti szakaszát 2005-ben, míg az M43-as Szegedet érintő szakaszát 2010-ben nyitották meg a forgalom előtt, tehát amikor a népesség kiáramlásának mértéke már meghatározó mértékben visszaesett. A szuburbán zónába sorolt települések közül Domaszék, valamint Röszke rendelkezik közvetlen lehajtóval az M5-ös autópálya nyomvonalán. A szegedi lakosság kiáramlását ugyan nem befolyásolták ezek a gyorsforgalmi utak, ugyanakkor az egyes környéki települések gazdasági fejlődésére kedvező hatással lehetnek.

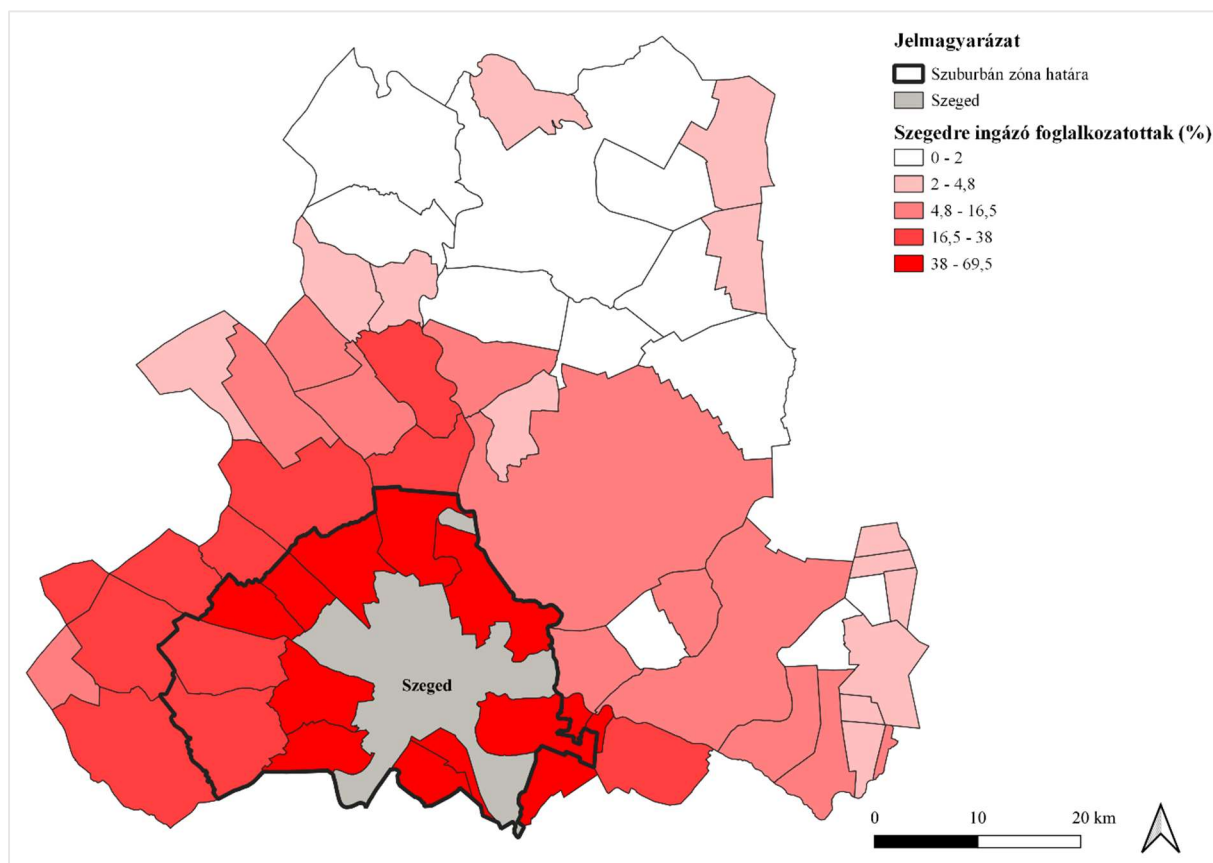
6. ábra: Szeged környékének úthálózata. Forrás: Google Maps kivágat

A közúti közlekedés mellett néhány település esetében a vasúti közlekedés is elérhető Szegedre irányulóan. A szuburbán zóna települései közül Algyő, Szatymaz, Deszk, valamint Röske rendelkezik vasútállomással, utóbbi kettő esetében a kötőpályás közlekedés jelentősége azonban elhanyagolható. Algyőt a 135-ös számú, Szeged-Békéscsaba vasútvonal érinti, amely járatai a közelmúltig biztosították a megyeszékhely kötőpályás elérését. 2021. novemberének vége óta azonban az említett vonal vonatai nem állnak meg Algyőn, a központi településre való eljutást ehelyett a Szeged és Hódmezővásárhely között közlekedő tram-train járatai biztosítják, amely Szegeden belül Szeged-Rókus vasútállomásától az 1-es villamos vonalán halad tovább, ezáltal megkönnyítve több belvárosi pont elérését is az ingázók számára. Szatymaz vasútállomását pedig a 140-es Cegléd-Szeged vasúti fővonal érinti, amely összességében jelentős belföldi utasforgalmat bonyolít le Szeged, illetve a főváros, Budapest irányába is.

8.2. Ingázás

Az ingázás és a hozzá kapcsolódó statisztikai mutatók legfőképpen a központi várossal fennálló intenzív kapcsolatot, illetve az attól való függést fejezik ki a városkörnyéki települések viszonylatában (BAJMÓCY P. 2003b). Jelen kutatás keretein belül a 2011-es népszámlálás adataiból kiindulva vizsgáljuk az ingázási viszonyokat, az alapján, hogy az egyes település foglalkoztatottjainak hány százaléka ingázik naponta a megyeszékhelyre.

A 7. ábrán látható, hogy Szegedre a szomszédos (többségében a szuburbanizációban is jelentős mértékben érintett) településekről ingáznak legnagyobb arányban a foglalkoztatottak, a térbeli közelség tehát ebben a tekintetben is az egyik legmeghatározóbb tényező. Emellett a települések mérete szintén meghatározó, hiszen megfigyelhető, hogy a lehatárolt szuburbán zónán kívül több, kisebb lakónépességű település esetében is (Kübekháza, Klárafalva, Ferencszállás) jelentős az ingázási arány. Mindez, abból adódik, hogy ezeken a településeken valószínűleg kevesebb a munkalehetőség is, ezért a gazdaságilag aktív népesség jobban a közeli nagyváros kínálta lehetőségekre van utalva. Az első három legmagasabb értékkel rendelkező település egyaránt 2000 fő alatti lakónépességű. Például a 2011-ben 1437 fős Kübekházán 10 foglalkoztatottból hozzávetőlegesen minden hetedik Szegedre járt dolgozni, a százalékos arány esetükben volt a legmagasabb. Szintén meghatározó volt a központi városba ingázó foglalkoztatottak aránya az egyaránt 1700 fő körüli népességű Újszentiván (63,51%), valamint Tiszasziget esetében is (59,83%). Rajtuk kívül a mutató értéke további 4 településen haladta meg az 50%-ot (Deszk, Sándorfalva, Klárafalva, Szatymaz). Az előzetesen lehatárolt szuburbán zóna települései közül Zákányszék és Mórahalom tekintetében a legalacsonyabb a százalékos arány (24,55%, ill. 23,9%), esetükben már nagyjából „csak” minden negyedik munkavállaló jár naponta a megyeszékhelyre dolgozni. Mórahalom esetében a viszonylag alacsonyabb részarányhoz vélhetően az is nagymértékben hozzájárult, hogy a város vezetése a beköltözések felerősödésével nagy hangsúlyt fektetett az új munkahelyek létrehozására. A megfelelő munkalehetőségek kialakításával pedig elérték, hogy az újonnan beköltözők ne csak új lakóhelyüket, hanem munkahelyüket is Mórahalmon találják meg, ezzel is elkerülve, hogy a település alvóvárossá váljon (MAKRA ZS. 2012). A Szegedre ingázó foglalkoztatottak abszolút számát tekintve Sándorfalva emelkedik ki, ahonnan 1646 munkavállaló (52,66%) járt naponta a megyeszékhelyre dolgozni a 2011-es census adatai alapján, ami 400 fővel több, mint az e tekintetben második legjobb Hódmezővásárhely értéke. Számuk még további 3 darab, szuburbán zónába is besorolt településen, Domaszék, Algyő, valamint Szatymaz esetében éri el a 900 főt.

7. ábra: Szegedre ingázó foglalkoztatottak %-os aránya az összes foglalkoztatotthoz viszonyítva Csongrád-Csanád megye településein. 2011-ben. Forrás: TeIR, KSH népszámlálás adatok alapján saját szerkesztés

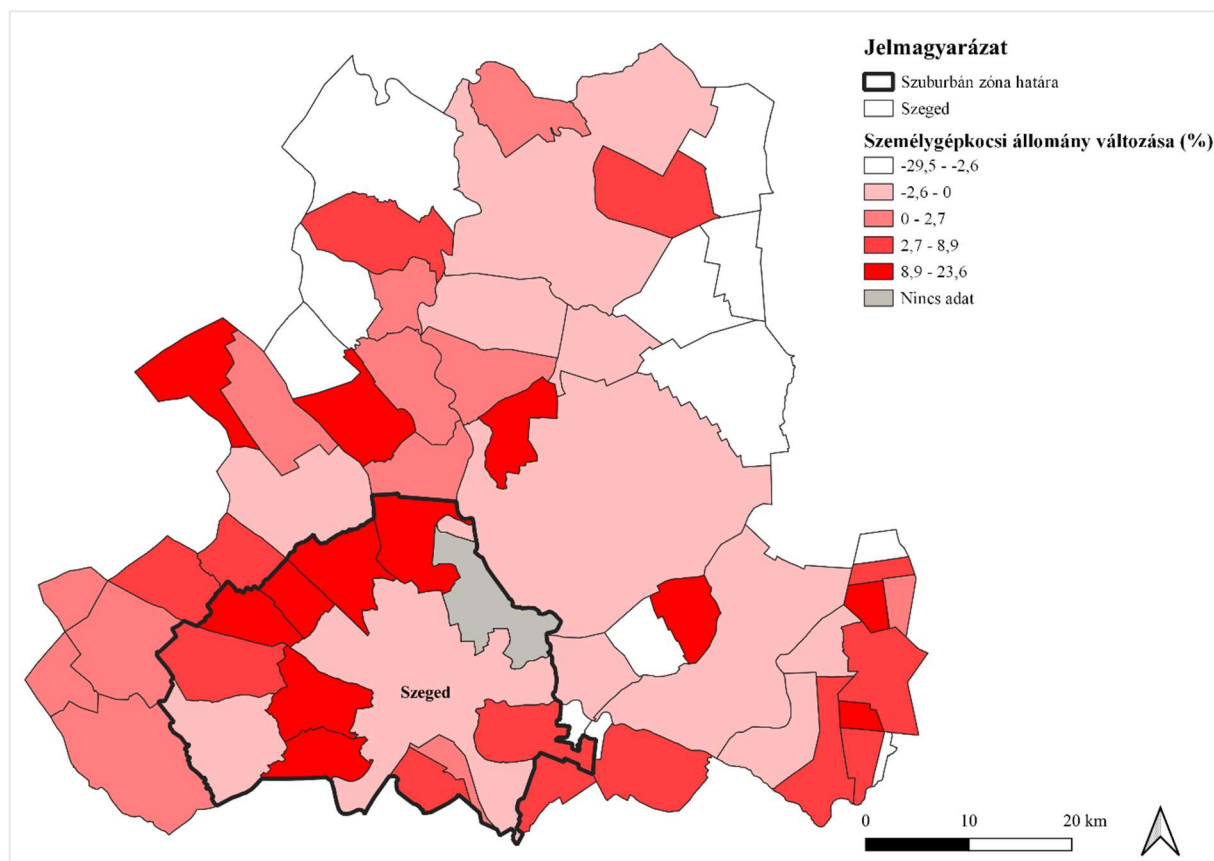
8.3. Egyéni közlekedés

Ahogy arról már „A szuburbanizáció értelmezései” című fejezetben is említést tettünk, bizonyos elméletek (pl. a Négyfázisos modell) az egyéni, vagyis személygépkocsival történő közlekedés elterjedésének is jelentős szerepet tulajdonít a folyamat térnyerésében (KOCSIS J. B. 2000). A korábbi kutatások alapján a városkörnyéki települések személygépkocsi-ellátottsága kedvezőbb az átlagnál (TÍMÁR J. 1993; BAJMÓCY P. 2003b), a kiköltöző családok döntő többsége rendelkezik egy, vagy akár két darab autóval is (BAJMÓCY P. – SZEBÉNYI A. 2007). Ebből pedig arra következtethetünk, hogy a szuburbanizáció által érintett települések esetében a személygépkocsi-állomány is az átlagosnál nagyobb mértékben nőtt a térfolyamat elterjedésének időszakában. A szakirodalmi források alapján, a kiköltözők körében ez a népszerűbb közlekedési mód a közösségi közlekedéssel szemben, a központi városba történő ingázás szempontjából. Mindez egyrészt abból következik, hogy a városból kitelepülők jellemzően magasabb jövedelemmel rendelkeznek, így lehetőségük van a drágább, személygépkocsis közlekedés használatára, másrészt életmódbeli sajátosságaikból (pl.: rugalmas munkaidő, városi szolgáltatások igénybevétele), illetve napi úticéljaik térbeli szétszórtságából adódóan a tömegközlekedés használata nagyobb hozzáadott költségekkel járna (pl. időben, kényelmetlenségben) esetükben (HARDI T. – NÁRAI M. 2005; BAJMÓCY P. – SZEBÉNYI A. 2007).

A meghatározott településtípusokat tekintve elmondható, hogy az utolsó vizsgált, 2015 és 2020 közötti időszak kivételével ténylegesen nagyobb ütemben nőtt a személygépkocsik száma szuburbán zóna esetében. Ugyanakkor, a legnagyobb mértékű növekedés időszaka ebben az esetben nem esik egybe a legnagyobb mértékű

népességszám gyarapodás periódusával. Az 1995-2000-es időszakban átlagosan 10,56%-kal nőtt a személyautók száma a Szeged környéki települések esetében, míg 2000 és 2005 között 34,54%-kal, ekkorra viszont már a legtöbb település népességnövekedésének üteme alább hagyott. A második legnagyobb mértékű gyarapodása a személygépkocsi-állománynak a 2015 és 2020 közötti időszakban volt tapasztalható (27,9%-os) a szuburbán zóna esetében. Azonban a többi csoporthoz értékéhez képest ez nem mondható kiemelkedőnek, hiszen a megye többi (falusias) településén is hasonló tendencia volt megfigyelhető (27%-os növekedés), valamint a megye funkcionális városai sem sokkal maradtak el ettől (25,14%-os növekedés).

A 8. ábrán látható, hogy az 1995 és 2000 közötti időszakban a Szeged közigazgatási határától északra, illetve nyugatra található városkörnyéki településeken figyelhető meg a legnagyobb mértékű növekedés a személygépjármű-állomány tekintetében. Sándorfalva kivételével a lakónépesség gyarapodása is ezeken a településeken volt a legnagyobb volumenű a '90-es évek második felében, ebből pedig arra következtethetünk, hogy esetükben ténylegesen meghatározó szerepe volt a kitelepülő családoknak a gépjárműállomány számának ilyen mértékű emelkedésében. A megye többi települését illetően Csanádalberti (23,64%-os növekedés), illetve Kövegy (19,05%-os növekedés) emelhető ki. Az említett települések esetében viszont, a kisebb méretükből adódóan csak arányaiban véve volt nagyobb mértékű a változás, abszolút értékben Csanádalbertin 13-mal, míg Kövegyen 12-vel gyarapodott a személygépkocsik száma 1995 és 2000 között. Az ezt követő időszakokban azonban nem mutatkozik egyértelmű kapcsolat a lakónépesség, valamint a személyautók számának növekedése között. Esetenként rendkívül nagy szórás is megfigyelhető a személyautók gyarapodásának mértékében a Szeged környéki települések összevetésében, minden időszakban találhatunk példát olyanokra, amelyek az átlaghoz képest jóval nagyobb mértékben, vagy annak ütemétől jelentősen elmaradva. Például a 2000 és 2005 közötti időszakban, Újszentiván esetében 61,2%-kal növekedett a személygépkocsik száma, míg Rösztke esetében a 8,9%-os volt gyarapodás, amely messze elmarad a 34,54%-os átlagértéktől ebben az időszakban.

8. ábra: A személygépkocsi állomány számának %-os változása Csongrád-Csanád megye településein, 1995 és 2000 között. Forrás: TeIR T-Star alapján saját szerkesztés

8.4. Községi közlekedés

A szuburbanizáció térfolyamatának következtében növekvő közlekedési kereslet a közösségi közlekedést is érinti. Többek között ebből is adódóan, a városkörnyéki településeket általánosságban véve az átlagosnál jobb tömegközlekedési kapcsolatok, valamint magasabb járatszám jellemzi a központi település irányába (TÍMÁR J. 1993; BAJMÓCY P. – SZEBÉNYI A. 2007). Jelen alfejezet keretein belül az ebben jelentkező különbségeket kívánjuk bemutatni, a Szeged környéki településekre koncentrálna. Az összevetésbe minden, a megyeszékhelytől 25 km-nél nem távolabbi település bekerült, a járatszámok meghatározásánál pedig minden olyan járat figyelembe lett véve, amellyel átszállás nélkül el lehet jutni a Szegedre. Továbbá, az egyes megállók településen belüli elhelyezkedése is differenciáló tényező lehet, a központban található megállók jellemzően nagyobb vonzerővel bírnak a nagyvárost tömegközlekedéssel elérni kívánó lakosok szempontjából, mint például az attól távolabbi vasútállomás, vagy a települést csak főútvonalon érintő buszmegálló (BAJMÓCY P. 2003b). Ebből adódóan a vonatkozó táblázatban indokolt lehet külön a települések központjából induló járatok számát is feltüntetni az összesített járatszám mellett (amely magában foglalja a településközponttól csak a távolabbi megállókat érintő járatokat is) (9. táblázat).

A járatok összesített száma alapján azok a települések emelkednek ki, ahol többféle tömegközlekedési mód is rendelkezésre áll a megyeszékhelyre való eljutáshoz. Algyő és Szatymazt egyaránt érintik a térségi szinten jelentősebb vasútvonalak, valamint a főútvonalak mentén haladó helyközi, illetve távolsági buszok is elérhetőek, a centrumból induló járatok mellett. Külön vizsgálva a település központi megállójából induló járatok számát azonban már nagyobb különbség mutatkozik kettejük közt. Szatymaz magasabb

értéke elsősorban abból adódik, hogy esetükben a központi megállót éppen a vasútállomás, illetve a közvetlen szomszédságában található (és azonos elnevezésű) buszmegálló adja, ezért az onnan induló buszokat és vonatokat egyaránt belevettük a központból induló járatok számába. Ezzel szemben, Algyő esetében a centrumtól távolabbi vasútállomást, valamint a 47-es főút mentén található buszmegállót érinti a Szeged felé haladó járatok nagyobb része (25-25 db), azonban a központból induló járatok számában ennek ellenére is viszonylag kedvezőnek mondható, csak 4 darab városkörnyéki település előzi meg ebben a tekintetben. Mellettük még azok a települések emelhetők ki az összesített járatszám tekintetében, amelyek szintén valamilyen fontosabb főútvonal mentén helyezkednek el (Domaszék, Mórahalom, Deszk). Közülük Mórahalom esetében az összes Szegedre tartó járat a település központi megállóján halad keresztül, Deszken pedig egy kivételével (ami az Újszegedre tartó napi 1 darab vasúti járatot jelenti) mindegyik. A településszéli, főút menti megálló csak Domaszék esetében bír jelentősebb súllyal, ugyanis az 53 járatból 33 darab csak az 55-ös főút mentén, a „Bejáratútnál” található megállót érinti, míg ezzel szemben a községházától 20 járat indul a megyeszékhelyre, ami átlagosnak mondható a Szeged környéki települések összevetésében. Az eddigiekben említett településeken kívül még Sándorfalva emelhető ki, ahonnan naponta összesen 46 buszjárat közlekedik a megyeszékhely felé, ezek többsége (35 darab) pedig a központi autóbusz állomásról indul. Az említett települést elkerülik a térség főútvonalai, kedvező értéke azonban ennek ellenére sem mondható meglepőnek, annak függvényében, hogy az egyik legkorábban elővárosiasodó Szeged környéki településről beszélünk. Népességszáma már az 1990-es évek előtt is növekedett, a 2011-es népszámlálás adatai alapján pedig innen ingázott a legtöbb foglalkoztatott Szegedre. A többi, vizsgálatba vont település értéke nem mondható kiemelkedőnek, az eddigiekben említettekétől nagyobb mértékben elmaradnak. Többségük a szuburbanizáció folyamatában is egy-egy kiemelkedő időszakról eltekintve (pl.: Bordány, vagy Röske esetében) összességében kisebb mértékben (pl.: Tiszasziget, Kübekháza, Zákányszék), vagy szinte egyáltalán nem voltak érintettek (pl.: Dóc, Maroslele, Ferencszállás, Klárafalva). Ebben a tekintetben talán csak Zsombó alacsonyabb értéke (19 db járat naponta) lehet meglepő, amely a kiköltözések egyik legfőbb célpontja volt a folyamat elterjedésekor, a közösségi közlekedés iránti kereslet szuburbanizációból adódó növekedését követően viszont vélhetően visszaesés következett be az azóta eltelt időben.

9. táblázat: A Szegedre induló járatok száma a városkörnyéki településeken, 2022-ben.

Települések	Szegedre induló összes járat (db)	Központi megállóból Szegedre induló járatok (db)	Távolság Szegedtől közúton (km)
Algyő	80	30	12
Szatymaz	73	45	15
Domaszék	53	20	12
Sándorfalva	46	35	15
Mórahalom	44	44	22
Deszk	43	42	10
Klárafalva	25	25	18
Ferencszállás	25	25	20
Újszentiván	23	23	11
Tiszasziget	23	23	13
Röszke	22	22	14
Bordány	22	22	19
Zsombó	19	19	18
Zákányszék	17	17	23
Kübekháza	14	14	18
Dóc	9	9	25
Maroslele	8	8	21

Forrás: menetrendek.hu (2022. 04. 27-i menetrend) alapján saját szerkesztés.

9. Összegzés

A meghatározott statisztikai mutatók közül első körben a népességszám-változást, illetve annak befolyásoló tényezőit vizsgáltuk. Ez alapján bebizonyosodott, hogy a Szeged körüli, előzetesen lehatárolt szuburbán zóna kivételes helyzetben van, hiszen a megye többi meghatározott településcsoportjával ellentétben, a vizsgált időszakban végig növelte népességszámát. Ugyanakkor a növekedés üteme, az 5 éves periódusok tekintetében korántsem volt egyforma. A legnagyobb mértékű gyarapodás az 1990-es évtized időszaiban volt megfigyelhető, a 2000-es években mindez valamelyest mérséklődött, majd a 2016 és 2020 közötti időszakban a korábbiakhoz képest ismét számottevő mértékű népességszám növekedés volt tapasztalható. Ez alapján elmondható, hogy a Szeged körüli szuburbán zóna népességszámváltozási trendjei, megegyeznek az országos tendenciákkal. Mindezt többnyire az egyes települések is lekövetik, azonban értékeik elemzésénél már valamivel differenciáltabb képet kaptunk. A '90-es években a Szegedhez legközelebbi települések esetében volt tapasztalható a legnagyobb ütemű növekedés, azonban közöttük is találhatunk olyanokat, amelyeket az átlagosnál nagyobb (pl. Zsombó, Domaszék), vagy éppen kisebb mértékben (pl.: Tiszasziget) érintett a folyamat. Emellett megfigyelhetők olyan települések is, amelyek esetében csak egyetlen időszakban volt tapasztalható kiemelkedő mértékű gyarapodás (pl.: Bordány, Röske), míg Mórahalom időben kissé megkésve, a 2000-es években érte el a folyamat.

A vándorlási egyenleg rátájának vizsgálatát illetően elmondható, hogy hasonló tendenciák voltak megfigyelhetők, mint a lakónépesség változása esetében. Az említett mutató értéke ez esetben is az 1990-es évek időszaiban volt a legnagyobb, amit a 2000-es évek első felében egy kisebb, majd 2005 után egy nagyobb mértékű visszaesés követett, ezután, a 2010-es évek második felében pedig ismét fokozódott a Szeged környéki szuburbán települések migrációs nyeresége. Az egyes időszakokban azon települések esetében volt a legnagyobb a ráta értéke, amelyek esetében a népességgyarapodás is a legnagyobb ütemű volt, ebből pedig arra következtethetünk, hogy a Szeged körüli településgyűrű népességszám változását elsősorban a vándorlási viszonyok határozták meg az elmúlt időszakokban, amiben ténylegesen nagy szerepe volt a központi városokból való kiköltözéseknek.

A természetes szaporodás rátája tekintetében, a Szeged körüli szuburbán gyűrű településeit, a megye többi településéhez hasonlóan természetes fogyás jellemzi. Azonban ennek mértéke, valamint az egyes időszakokban a születések, illetve a halálozások átlagos számának alakulásában már felfedezhetők különbségek a megye szuburbán és nem szuburbán településcsoportjai között. A szuburbanizáció által érintett városkörnyéki övezetet, különösen az utóbbi időszakok tendenciái alapján, jellemzően kisebb mértékű természetes népességfogyás jellemzi, ami elsősorban abból adódik, hogy esetükben nem csökkent a születések száma a vizsgált időszakban, a megye többi településcsoportjával ellentétben. Ezen kívül szintén figyelemre méltó, hogy a Szeged környéki települések főként a 2010 utáni időszakokban mutatták a 0-hoz legközelebbi értéket. Mindebből arra következtethetünk, hogy a szuburbanizációs folyamatok valóban kedvező hatással voltak az érintett települések demográfiai viszonyaira.

A Szeged környéki települések lakásállományának változása tekintetében is a megye többi településétől eltérő tendenciák voltak megfigyelhetők. A folyamat elterjedésével a lakóegységek is dinamikus gyarapodást mutattak, ami a népességszám növekedéséhez hasonlóan, szintén az 1990-es évtized periódusaiban, a szuburbanizáció csúcsideszakában mutatta legjobb értéket. Emellett a növekedés mértéke, valamint az új építésű lakások száma jellemzően azokon a településeken volt a legnagyobb, ahol a népességszám is a legdinamikusabban nőtt (pl. Zsombó az 1991 és 1995 közötti

időszakban, vagy Mórahalom a 2000-es években). A 2010-es évek első felében a többi vizsgált mutatóhoz hasonlóan, ez esetben is visszaesés, mérséklődés következett be, amiben meghatározó szerepe volt a gazdasági válság következtében megváltozott lakáspiaci helyzetnek is. Ezt követően, a 2010-es évek második felében néhány település esetében ismét javulás volt tapasztalható. Mindezek alapján, jelen vizsgálat keretein belül is bebizonyosodott, hogy a szuburbanizációs folyamatok és lakásállomány változása között egyértelmű kapcsolat áll fenn.

A központi település környékének közlekedésföldrajzi vizsgálata összességében, a többi mutató összevetésétől eltérően, már nem mutat teljesen egyértelmű képet. Az megállapítható, hogy az átlagosnál jobb közlekedési adottságokkal rendelkező települések (pl. Deszk, Domaszék, Szatymaz) kedvezőbb helyzetben voltak a kitelepülések szempontjából, ugyanakkor Zsombó példáján (a települést elkerülik a főbb útvonalak) keresztül az is bebizonyosodott, hogy ez önmagában nem jelent differenciáló tényezőt. Az ingázás tekintetében megmutatkozott, hogy a szuburbanizációban való érintettség mellett, a kisebb településméret, ebből adódóan pedig a helyben kevesebb elérhető munkalehetőség is eredményezhet magasabb ingázási arányt (pl.: Ferencszállás, Klárafalva, Kübekháza esete). A személygépkocsi-állomány az 1995 és 2000 közötti időszakban ténylegesen a Szeged környéki települések esetében gyarapodott a legnagyobb mértékben a megyei összevetés alapján. Az ezt követő periódusokban azonban nem mutatkozott egyértelmű kapcsolat a gépjármű-állomány változása, valamint a népességszám-változás tendenciái között. A közösségi közlekedés jellemzőit a Szegedre tartó járatok számával vizsgáltuk. Ez alapján elmondható, hogy azok a városkörnyéki települések vannak a legkedvezőbb helyzetben, ahol több tömegközlekedési mód is elérhető (pl.: Algyő, Szatymaz) a megyeszékhely irányába, illetve amelyek főútvonal mentén helyezkednek el (pl.: Deszk, Domaszék, Mórahalom).

10. Irodalomjegyzék

- BAJMÓCY P. 1999: A szuburbanizáció sajátosságai Pécs környékén. – In: Földrajzi Értesítő. 1-2. pp. 127-138.
- BAJMÓCY P. 2000: Szuburbanizáció a Szeged környéki tanyás településeken. – In: Integrált vidékfejlesztés V. Falukonferencia. MTA RKK, Pécs. pp. 469–474.
- BAJMÓCY P. 2001: A szuburbanizáció motivációi Magyarországon. – In: A földrajz eredményei az új évezred küszöbén. Földrajzi Konferencia, Szeged. pp. 1-8.
- BAJMÓCY P. 2002: Szuburbanizációt kiváltó okok a vidéki Magyarországon. In: ABONYINÉ PALOTÁS J. – BECSEI J. – KOVÁCS CS. (szerk.): A magyar társadalomföldrajzi kutatás gondolatvilága. Ypsilon Kiadó, Szeged. pp. 247-255.
- BAJMÓCY P. 2003a: Az elővárosi fejlődés migrációs vonatkozásai az Alföldön. – In: Alföldi Tanulmányok. 2003/19. pp. 84-98
- BAJMÓCY P. 2003b: Szuburbanizáció a budapesti agglomeráción kívüli Magyarországon. Doktori értekezés, Szeged. 129 p.
- BAJMÓCY P. – SZEBEŇYI A. 2007: A tömegközlekedés és a szuburbanizáció kapcsolatrendszere Szeged, Pécs és környékük példáján. – In: Európai Kihívások IV. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Szeged. pp. 269–274
- BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012: A szuburbanizáció virágkora és hanyatlása Magyarországon. – In: Településföldrajzi Tanulmányok, Évf 1. Szám 2. pp 1-17.
- BAJMÓCY P. 2014: A szuburbanizáció két évtizede Magyarországon. – In: KÓRÓDI T. – SANSUMNÉ MOLNÁR J. – SISKÁNÉ SZILASI B. – DOBOS E. (szerk.): VII. Magyar Földrajzi Konferencia Kiadványa. Miskolci Egyetem Földrajz – Geoinformatika Intézet, Miskolc, pp. 24–34.
- BALIZS D. – BAJMÓCY P. 2018: Szuburbanizáció a határon át: társadalmi, etnikai és arculati változások Rajkán. – In: Tér és Társadalom, 32. évf., 3. szám 54-75 pp.
- BÁCSKAINÉ PRISTYÁK E. – KÓKAI S. 2012: Az agglomerálódás és a szuburbanizáció jellemzői a nyíregyházi településegységekben/szuburbiában. – In: Településföldrajzi Tanulmányok, Évf 1. Szám 2. pp 87-103.
- CSANÁDI G. – CSIZMADY A. 2002: Szuburbanizáció és társadalom. – In: Tér és Társadalom. 2002/3. pp. 27-55.
- DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999: A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén. – In: Földrajzi Értesítő XLVIII. évf. 1999. 1-2. füzet, pp. 33-57.
- GERGELY J. 2014: Településvezetés és szuburbanizáció. – In: Tér és társadalom, 28 (4) pp. 138–156.
- HARDI T. 2002: „Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén”. – In: Tér és Társadalom, 16. évf. 3. szám, pp. 57–83.
- HARDI T. – NÁRAI M. 2005: Szuburbanizáció és közlekedés a győri agglomerációban. – In: Tér és Társadalom. 2005/1. pp. 81-101.
- JANKÓ F. 2004: Szuburbán folyamatok Sopron térségében: a Lőverek átalakulása. – In: Földrajzi Értesítő 2004. LIII. évf. 3-4. füzet, pp. 295-315.
- KISS É. – JANKÓ F. – BERTALAN L. – MIKÓ E. (2018): Nyugat és Kelet határán: Sopron a belföldi migrációban. – In: Tér és Társadalom, 32. évf., 4. szám, 2018 pp. 151-166.
- KOCSIS J. B. 2000: A szuburbanizáció jelenségének főbb elméleti megközelítései a városszociológiai és más rokon tudományterületek irodalmában. – In: Tér és Társadalom, 14. évf. 2000/2-3. pp. 311-321.
- KOÓS B. 2007: A szuburbanizációs folyamat a magyar gazdaságban. – In: Közgazdasági Szemle, LIV. évf., 2007. április, pp. 334–349.

- KRISTÓF A. 2018: A szuburbanizáció társadalmi - gazdasági hatásai és következményei a miskolci agglomerációban. PhD-értekezés, Debreceni Egyetem, Földtudományok Doktori Iskola. 215 p.
- LENNERT J. 2017: A visegrádi országok vidéki tereinek rendszerváltás utáni vándorlási folyamatai. – In: Területi Statisztika, 2017, 57(3): 272–293 pp.
- MAKRA ZS. 2012: Szemben a trendekkel – Szuburbanizációs folyamatok Mórahalmon; Tudományos Diákköri dolgozat; Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Kar, Gazdaság - és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. 63 p.
- SCHUCHMANN J. 2013: Lakóhelyi szuburbanizációs folyamatok a Budapesti agglomerációban. Doktori értekezés, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudomány Doktori Iskola, Győr. 204 p.
- SCHUMANN J. 2015a: Költözési szándék és lakóhelyi szuburbanizáció a budapesti agglomerációban. – In: HERVAINÉ SZABÓ GY. (szerk.) A 21. század eleji államiság kérdőjelei. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola, 2015. pp. 319-333.
- SCHUMANN J. 2015b: Nagyváros térségi szuburbanizációs folyamatok és költözési trendek. – In: SZIRMAI V. (szerk.): A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. pp. 131-146
- SZEBÉNYI A. 2016: A lakóhelyi szuburbanizáció területi-strukturális jellemzői Pécs környékén. PhD-értekezés, Pécsi Tudományegyetem, TTK Földtudományok Doktori Iskola. 185 p.
- TÍMÁR J. 1993. Az alföldi szuburbanizáció néhány sajátossága. – In: Alföldi Tanulmányok XV. pp. 217–232.
- TÍMÁR J. 1999: Elméleti kérdések a szuburbanizációról. – In: Földrajzi Értesítő, XLVIII. évf. 1-2. füzet, pp. 7-31
- TÍMÁR J. - VÁRADI M. 2000: A szuburbanizáció egyenlőtlen területi fejlődése az 1990-es évek Magyarországon. In: HORVÁTH GY. - RECHNITZER J. (szerk.): Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón. Pécs: MTA RKK: pp. 153-175.
- TÓTH K. – KOÓS B. 2004: Párhuzamos történetek? Lakóhelyi és gazdasági szub-ur-ba-nizáció a '90-es években. - In: Táj, tér, tervezés. Geográfus Doktoranduszok VIII. Országos Konferenciája. Szeged, 2004. szeptember 4–5. Szerk.: BARTON G. - DORMÁNY G. - KOVÁCS F. Szeged: SZTE TTK Természeti Földrajz és Geoinformatikai Tanszéke, 2004. pp. 1-17.
- TUNA, T. – HERMAN, K. 1999: A Varsó körüli szuburbanizációs folyamat jellemzői az 1990-es években. – In: Földrajzi Értesítő XLVIII. évf. 1999. 1-2. füzet, pp. 159-172
- VIKOR Z. Á. – KIS K. 2018: A lakóhelyi szuburbanizáció hatásainak vidékszociológiai vizsgálata Deszken. – In: Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok, XIII. évfolyam, 1-2. szám, pp. 117-138.

Internetes források:

FABÓK B. 2021: Fiktív beköltözők miatt lőtt ki az egyik legszegényebb magyar régió lakosságszáma,

URL: <https://g7.hu/kozelet/20210510/fiktiv-bekoltozok-miatt-lott-ki-az-egyik-legszegenyebb-magyar-regio-lakossagszama/> (Megnyitva: 2022.11.12.)

KSH 2014: Magyarország településhálózata 1. Agglomerációk, településegységek. Budapest 255 p.

URL:

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/agglomeracio.pdf (Megnyitva: 2022.11.12.)

Adatbázis forrásai:

Hivatalos menetrendek

<https://menetrendek.hu/>

(Megnyitva: 2022. 11. 12.)

Központi Statisztikai Hivatal, Magyarország Helységnévtára

<https://www.ksh.hu/apps/hntr.main>

(Megnyitva: 2022. 11. 12.)

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszerben (TeIR), KSH Településszisztemikai adatbázisrendszer (T-STAR)

<https://www.teir.hu/>

(Megnyitva: 2022. 05. 14.)

11. Ábrák, táblázatok jegyzéke

11.1. Ábrák jegyzéke

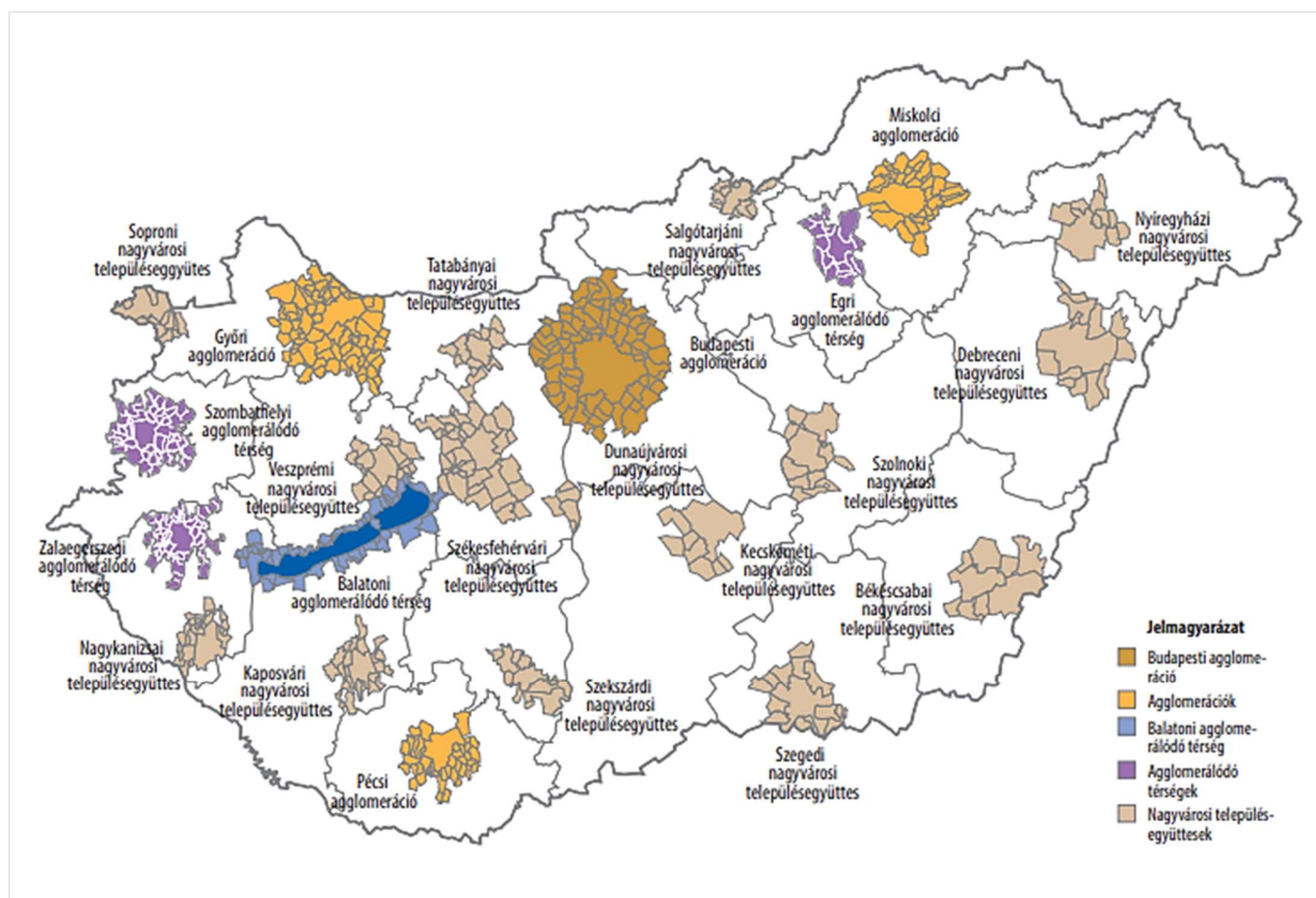
1. ábra: A Szeged körüli, előzetesen lehatárolt szuburbán zóna települései.....	18
2. ábra: A lakónépesség számának %-os változása Csongrád-Csanád megye településein, 1991 és 2000 között	26
3. ábra: A vándorlási egyenleg rátája Csongrád-Csanád megye településein, az 1996 és 2000 közötti időszakban.	31
4. ábra: A természetes szaporodás rátája Csongrád-Csanád megye településein, a 2016 és 2020 közötti időszakban.	34
5. ábra: A lakásállomány %-os változása Csongrád-Csanád megye településein, valamint az épített lakások száma Csongrád-Csanád megye településein a funkcionális városok kivételével 1991 és 2000 között.....	36
6. ábra: Szeged környékének úthálózata.	38
7. ábra: Szegedre ingázó foglalkoztatottak %-os aránya az összes foglalkoztatotthoz viszonyítva Csongrád-Csanád megye településein. 2011-ben.....	40
8. ábra: A személygépkocsi állomány számának %-os változása Csongrád-Csanád megye településein, 1995 és 2000 között.	42

11.2. Táblázatok jegyzéke

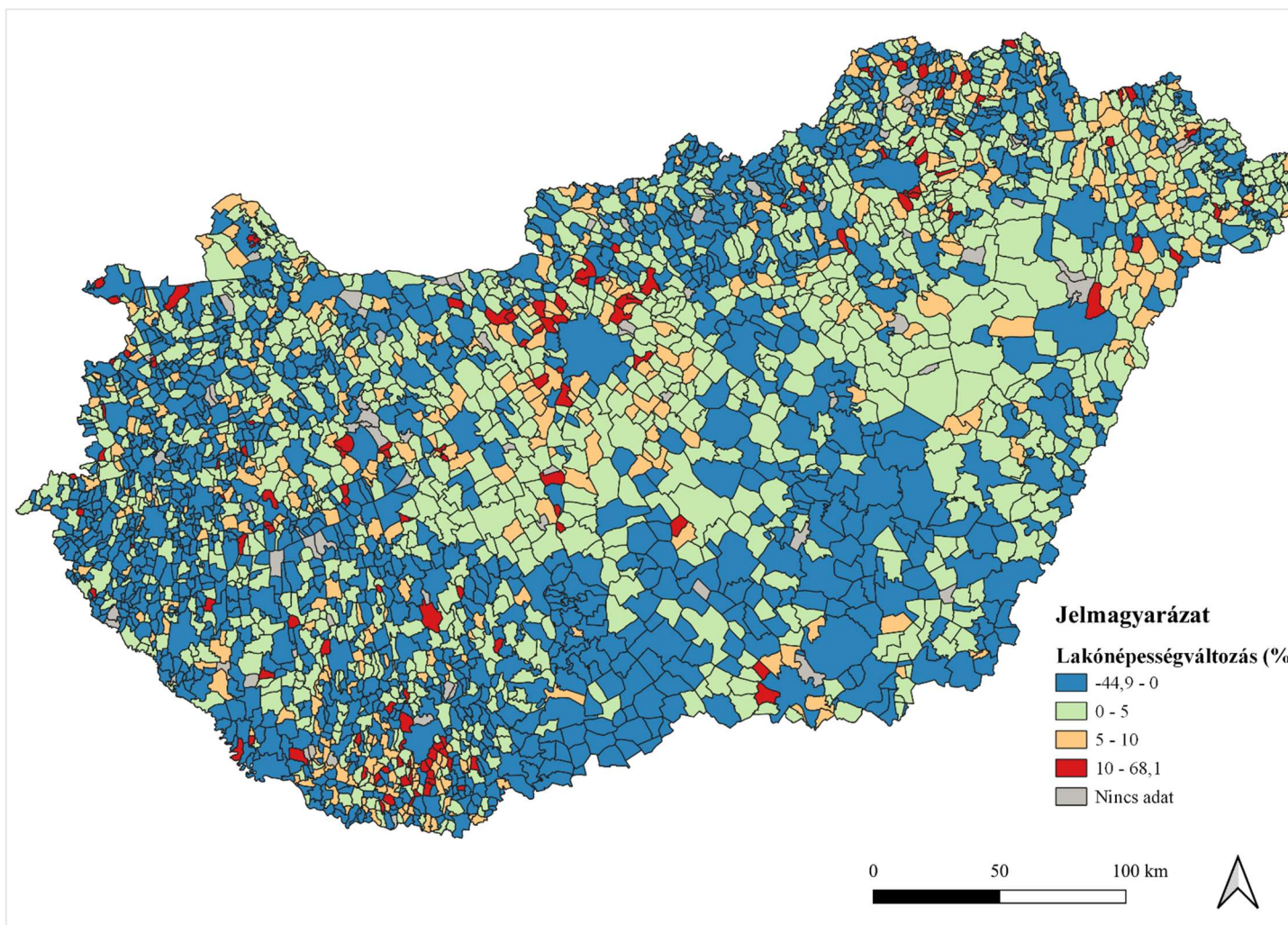
1. táblázat: Budapest és a vidéki nagyvárosok szuburbán zónáinak népességszáma (fő) 1980 és 2011 között, valamint népességszámváltozásuk (NV) %-ban megadva.	11
2. táblázat: Népességszám-változás (%) a meghatározott településcsoportok szerint Csongrád-Csanád megyében, az 1991 és 2020 közötti időszakokban.....	22
3. táblázat: Népességszám-változás (%) a szuburbán zóna településein, az 1991 és 2020 közötti időszakokban, kiemelve az egyes időszakok szélső értékeit.	24
4. táblázat: Az odavándorlások, illetve elvándorlások átlagos számának, valamint a vándorlási egyenleg rátájának alakulása a Szeged körül előzetesen lehatárolt szuburbán zóna esetében, az 1991 és 2020 közötti időszakokban.	27
5. táblázat: A vándorlási egyenleg rátájának alakulása a meghatározott településcsoportok szerint Csongrád-Csanád megyében, az 1991 és 2020 közötti időszakokban.	27
6. táblázat: A vándorlási egyenleg rátájának (ezrelék) alakulása a szuburbán zóna településein, az 1991 és 2020 közötti időszakokban, kiemelve az egyes időszakok szélső értékeit.	29
7. táblázat: A természetes szaporodás rátájának (ezrelék) alakulása a meghatározott településcsoportok szerint Csongrád-Csanád megyében, az 1991 és 2020 közötti időszakokban.	32
8. táblázat: A természetes szaporodás rátájának (ezrelék) alakulása a szuburbán zóna településein, az 1991 és 2020 közötti időszakokban, kiemelve az egyes települések szélső értékeit.	33
9. táblázat: A Szegedre induló járatok száma a városkörnyéki településeken, 2022-ben.	44

12. Mellékletek

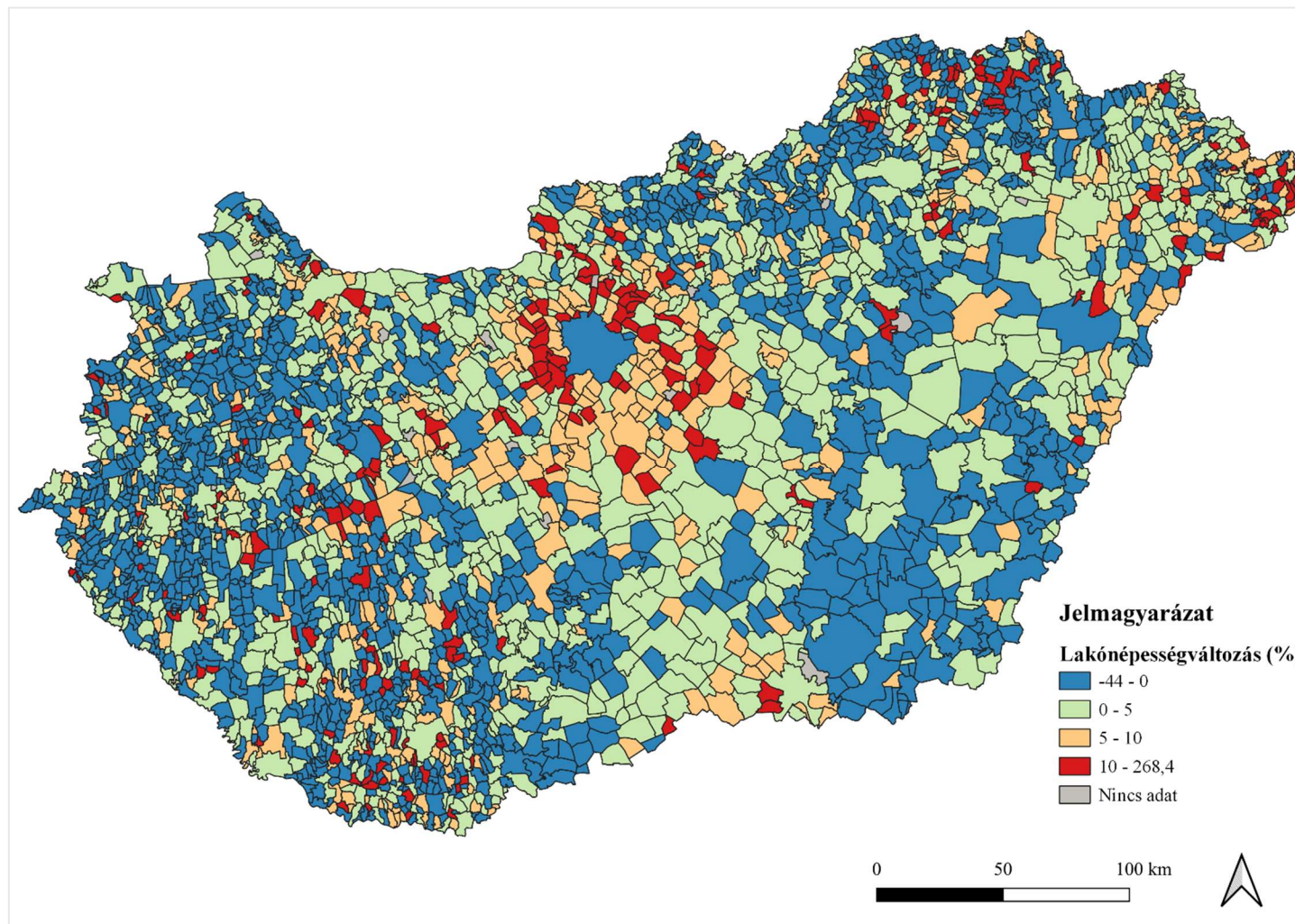
1. sz. melléklet: Agglomerációk, településegységek. Forrás: KSH 2014, 2. oldal

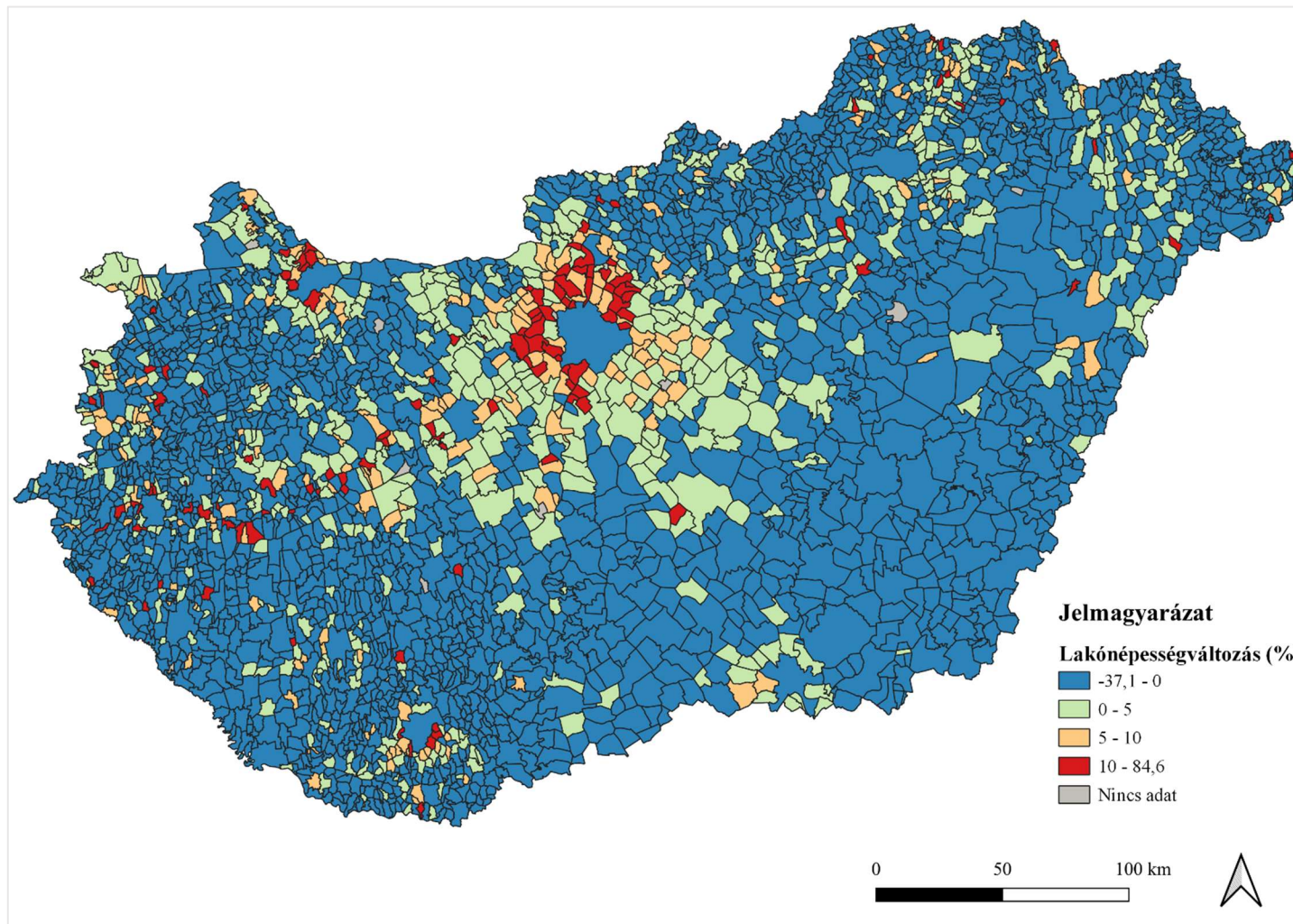
2. sz. melléklet: A lakónépesség számának %-os változása Magyarország településein, 1991 és 1995 között. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

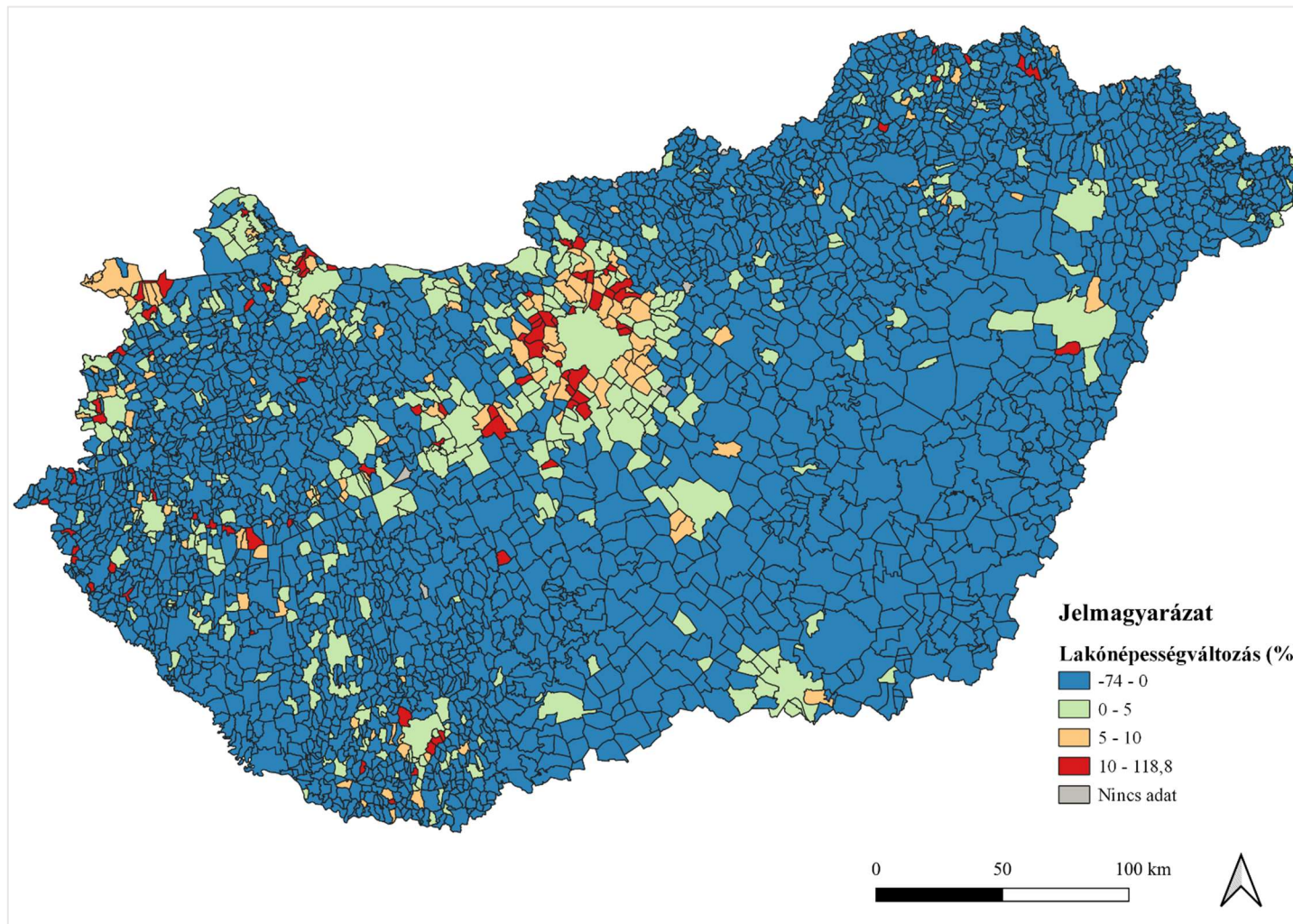
3. sz. melléklet: A lakónépesség számának %-os változása Magyarország településein, 1996 és 2000 között. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

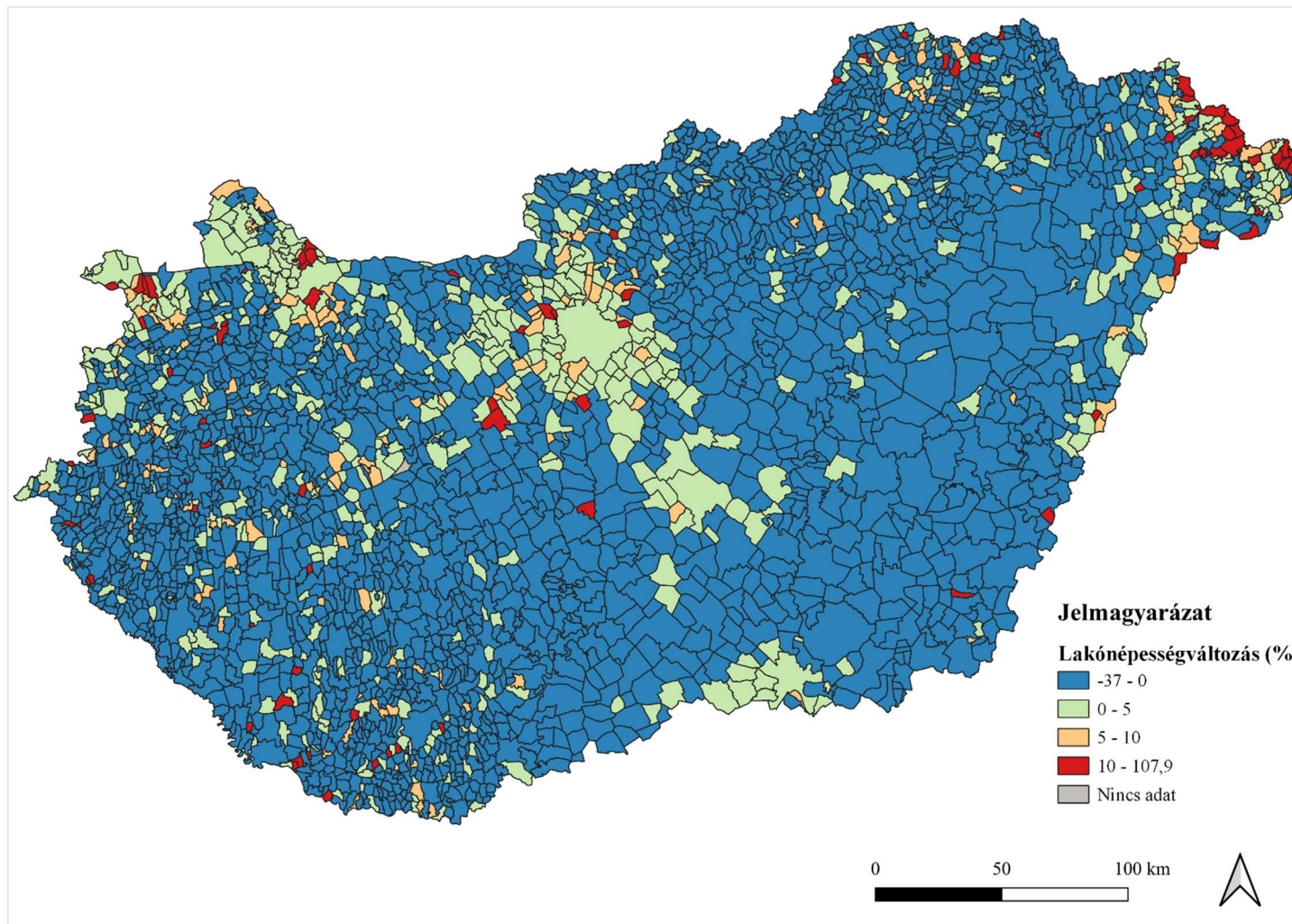
4. sz. melléklet: A lakónépesség számának %-os változása Magyarország településein, 2001 és 2005 között. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

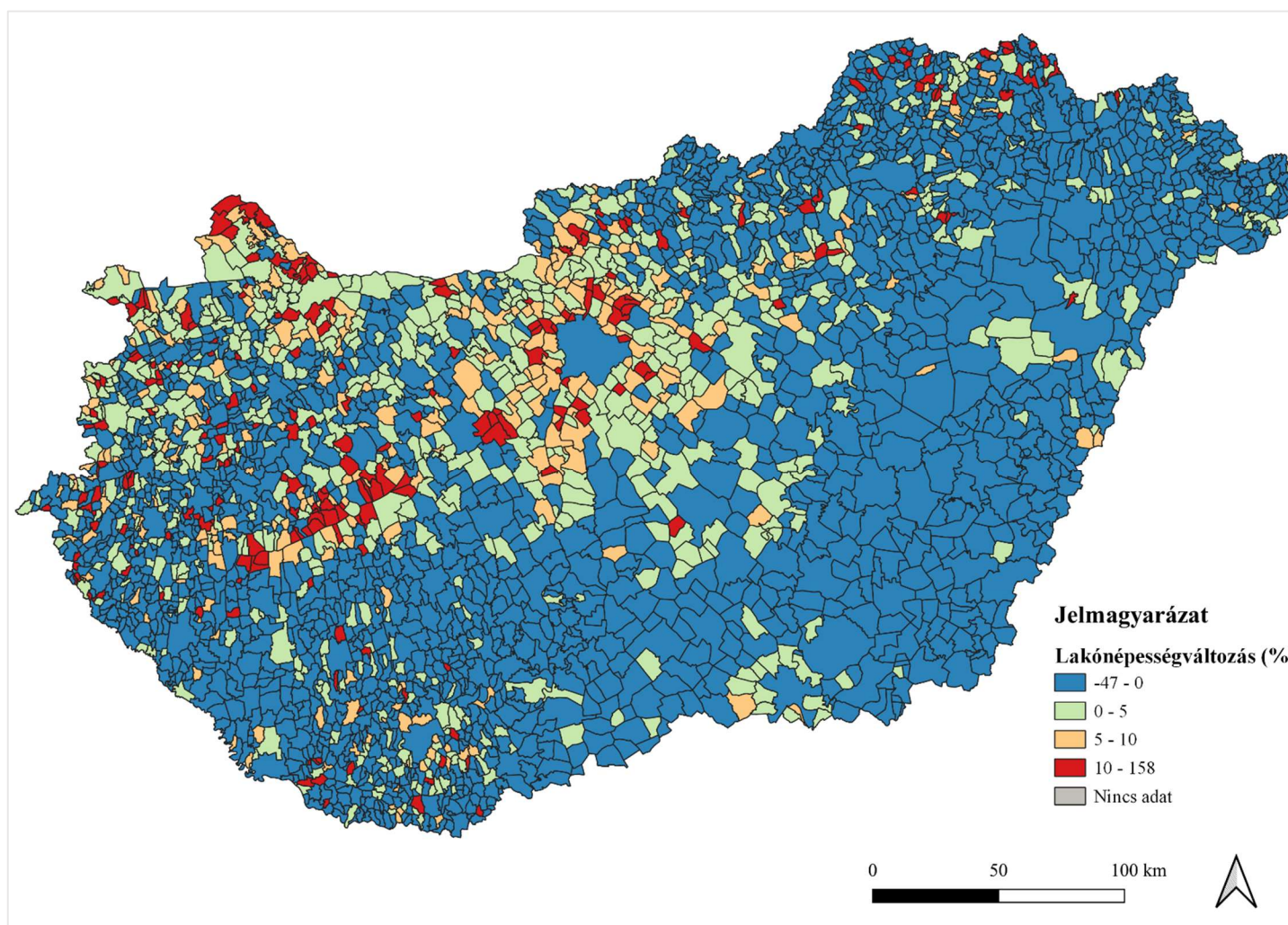
5. sz. melléklet: A lakónépesség számának %-os változása Magyarország településein, 2006 és 2010 között. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

6. sz. melléklet: A lakónépesség számának %-os változása Magyarország településein, 2011 és 2015 között. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

7. sz. melléklet: A lakónépesség számának %-os változása Magyarország településein, 2016 és 2020 között. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

8. sz. melléklet: Az 5%-nál nagyobb mértékben gyarapodó települések száma a magyarországi településegységekben, az 1991 és 2000 közötti időszakban. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés (* a központi település nélkül)

Megnevezés	Települések száma (db)*	1991-1995	1996-2000	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2020
Agglomerációk							
Budapesti	80	35	60	63	57	24	52
Győri	67	12	22	17	10	14	28
Miskolci	35	13	4	2	1	0	2
Pécsi	40	21	16	16	8	3	9
Agglomerálódó térségek							
Egri	16	3	2	1	0	2	5
Szombathelyi	51	8	9	15	7	3	7
Zalaegerszegi	50	6	10	10	6	4	5
Nagyvárosi településegységek							
Békéscsabai	8	0	0	0	0	0	0
Debreceni	12	1	4	4	2	0	2
Dunaújvárosi	4	2	3	3	1	0	2
Kaposvári	22	4	5	2	0	0	3
Kecskeméti	7	2	2	1	2	1	1
Nagykanizsai	23	3	7	2	1	1	2
Nyíregyházi	9	3	4	0	0	0	0
Salgótarjáni	9	0	0	0	0	0	0
Soproni	11	4	2	3	7	7	7
Szegedi	14	7	8	1	1	1	1
Székesfehérvári	34	10	19	13	6	3	9
Szekszárdi	9	1	2	0	0	0	0
Szolnoki	11	0	2	0	0	0	0
Tatabányai	10	2	2	3	1	0	4
Veszprémi	17	9	6	7	1	2	7
Összesen	539	146	189	163	111	65	146

9. sz. melléklet: Az 5%-nál nagyobb mértékben gyarapodó települések száma a megyénként, illetve az ott található településegységek összevetésében, valamint a településegységekben található 5%-nál nagyobb mértékben gyarapodó települések aránya az adott megye összes 5%-nál nagyobb mértékben gyarapodó településéhez viszonyítva az 1991 és 2020 közötti időszakokban. Forrás: TeIR T-Star adatok alapján saját szerkesztés

Megnevezés	Települések száma (db)	1991-1995			1996-2000			2001-2005		
		Megye	Település-együttes	%	Megye	Település-együttes	%	Megye	Település-együttes	%
Baranya	301	85	21	24,7	80	16	20,0	25	16	64,0
Bács-Kiskun	119	7	2	28,6	19	2	10,5	1	1	100,0
Békés	75	4	0	0,0	4	0	0,0	0	0	0,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	358	78	13	16,7	78	4	5,1	30	2	6,7
Csongrád-Csanád	60	9	7	77,8	13	8	61,5	2	1	50,0
Fejér	108	22	12	54,5	37	22	59,5	24	16	66,7
Győr-Moson-Sopron	183	30	16	53,3	35	24	68,6	27	20	74,1
Hajdú-Bihar	82	11	1	9,1	18	4	22,2	4	4	100,0
Heves	121	17	3	17,6	14	2	14,3	5	1	20,0
Komárom-Esztergom	76	10	2	20,0	13	2	15,4	7	3	42,9
Nógrád	131	9	0	0,0	17	0	0,0	9	0	0,0
Pest	187	51	35	68,6	124	60	48,4	80	63	78,8
Somogy	246	32	4	12,5	53	5	9,4	14	2	14,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	229	44	3	6,8	76	4	5,3	8	0	0,0
Jász-Nagykun-Szolnok	78	2	0	0,0	11	1	9,1	1	0	0,0
Tolna	109	9	1	11,1	16	2	12,5	3	0	0,0
Vas	216	28	8	28,6	23	9	39,1	22	15	68,2
Veszprém	217	41	9	22,0	40	6	15,0	27	7	25,9
Zala	258	23	9	39,1	43	17	39,5	34	12	35,3
Összesen	3154	512	146	28,5	714	188	26,3	323	163	50,5

Megnevezés	Települések száma (db)	2006-2010			2011-2015			2016-2020		
		Megye	Település-együttes	%	Megye	Település-együttes	%	Megye	Település-együttes	%
Baranya	301	20	8	40,0	21	3	14,3	39	9	23,1
Bács-Kiskun	119	2	2	100,0	3	1	33,3	3	1	33,3
Békés	75	0	0	0,0	3	0	0,0	0	0	0,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	358	15	1	6,7	22	0	0,0	43	2	4,7
Csongrád-Csanád	60	1	1	100,0	1	1	100,0	2	1	50,0
Fejér	108	15	7	46,7	7	3	42,9	26	11	42,3
Győr-Moson-Sopron	183	24	17	70,8	35	21	60,0	68	35	51,5
Hajdú-Bihar	82	2	2	100,0	5	0	0,0	4	2	50,0
Heves	121	1	0	0,0	3	2	66,7	13	5	38,5
Komárom-Esztergom	76	4	1	25,0	1	0	0,0	12	4	33,3
Nógrád	131	1	0	0,0	3	0	0,0	22	0	0,0
Pest	187	67	57	85,1	30	24	80,0	81	52	64,2
Somogy	246	4	0	0,0	12	0	0,0	29	3	10,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	229	1	0	0,0	49	0	0,0	2	0	0,0
Jász-Nagykun-Szolnok	78	1	0	0,0	0	0	0,0	3	0	0,0
Tolna	109	0	0	0,0	2	0	0,0	1	0	0,0
Vas	216	16	7	43,8	17	3	17,6	54	7	13,0
Veszprém	217	14	1	7,1	12	2	16,7	60	7	11,7
Zala	258	19	7	36,8	18	5	27,8	44	7	15,9
Összesen	3154	207	111	53,6	244	65	26,6	506	146	28,9